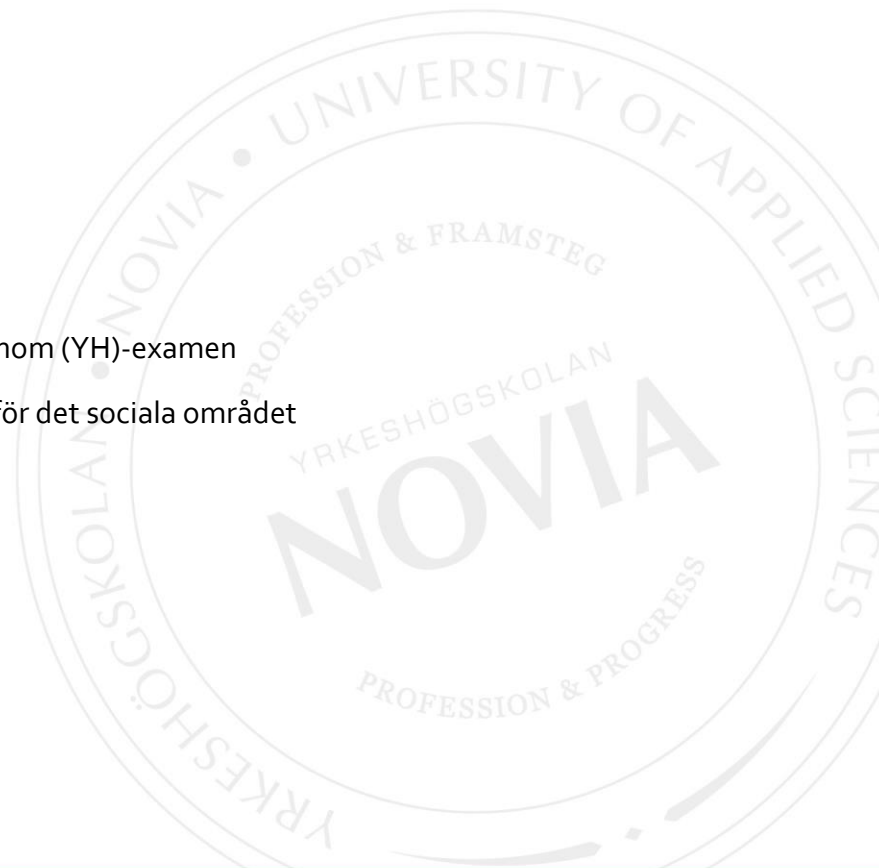

“Det kunde ha gjorts mycket mer smärtfritt...”

- En kvalitativ undersökning om hur homosexuella har upplevt och präglats av en heteronormativ skolmiljö.

Catherine Lindholm

Examensarbete för Socionom (YH)-examen
Utbildningsprogrammet för det sociala området
Vasa 2017

EXAMENSARBETE

Författare: **Catherine Lindholm**
Utbildning och ort: Socionom, Vasa
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Familjearbete
Handledare: Susanne Jungerstam och Ralf Lillbacka

Titel: "Det kunde ha gjorts mycket mer smärtfritt..."

- En kvalitativ undersökning om hur homosexuella har upplevt och präglats av en heteronormativ skolmiljö

Datum 26.4.2017 Sidantal 49 Bilagor 2

Abstrakt

Syftet med det här examensarbetet är att ta reda på hur homosexuella har upplevt och präglats av en heteronormativ skolmiljö. Frågeställningarna som skribenten har utgått ifrån är: på vilket sätt har sexuell orientering beaktats och bemötts i skolan, hur har homosexuella upplevt konsekvenserna av att inte platsa inom en heteronormativ förståelseram samt på vilket sätt har den heteronormativa skolmiljön präglat respondenterna senare i livet?

Teman som behandlats i undersökningen är sexualundervisning, bemötande, homofobi, annorlunda/avvikande, utseende, beteende samt på vilket sätt respondenterna präglats av detta. Undersökningen genomfördes genom kvalitativa intervjuer där fem stycken respondenter intervjuades. Respondenterna var homosexuella personer som har gått ut skolan.

Slutsatserna av undersökningen blev att upplevelserna av skolgången generellt har varit jobbiga och att det bidragit till bland annat ett förnekande av sig själv och ett dåligt självförtroende. Det har förekommit exkluderande undervisning där respondenterna har känt sig utslutna och inte fått den kunskap de behöver. Atmosfären i skolan har varit homofobisk vilket bidragit till att man inte vågat vara öppen med sin sexualitet. Hur respondenterna har präglats av detta har både varit positivt och negativt.

Språk: Svenska Nyckelord: sexualitet, homosexualitet, heteronormativitet, skolmiljö, genusvetenskap

BACHELOR'S THESIS

Author: **Catherine Lindholm**
Degree Programme: Social Welfare
Specialization: Family care
Supervisor(s): Susanne Jungerstam and Ralf Lillbacka

Title: "It could have been handled much more painlessly..."
- A qualitative study about how homosexuals have experienced and been shaped by a heteronormative school environment

Date 26.4.2017 Number of pages 49 Appendices 2

Abstract

The purpose of this thesis is to find out how homosexuals have experienced and been marked by a heteronormative school environment. Three central questions that can relate to the purpose are following: in which way has sexual orientation been considered and handled in the school, how have homosexuals experienced the consequences of not fitting in to a heteronormative framework and in which way has the heteronormative school environment shaped the respondents later in life?

Themes this study deals with are sexual education, treatment, homophobia, gender, sex and sexuality and in which way the respondents have been marked by these. The study was performed through qualitative interviews with five respondents. The respondents were homosexuals who have graduated from school.

The conclusions of this study are: the experiences from school were rough and contributed to denial of oneself and a low self-esteem among other things. There has been exclusionary education where the respondents have felt excluded and haven't gotten the information that they need. The atmosphere has been very homophobic, which has contributed to a fear of being open about one's sexuality. How the respondents had been shaped by the heteronormative school environment was both positive and negative.

Language: Swedish Key words: sexuality, homosexuality, heteronormativity, school environment, gender studies

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

1	Inledning	1
1.1	Syfte, problemprecisering och avgränsning	2
2	Socialisation	3
2.1	Normer	4
2.1.1	Normer inom grupper	5
2.1.2	Konsekvenser av normbrytande	6
2.2	Könssocialisation och sexualitet	8
3	Heteronormativitet	10
3.1	Queer.....	11
3.2	Hur heteronormativitet fungerar.....	12
3.2.1	Historiens och platsens betydelse.....	13
3.2.2	Exkludering och inkludering.....	14
3.2.3	Genus och sexualitet.....	15
4	Heteronormen i skolan	16
4.1	HBTIQ – unga i Finland	17
4.2	Sexualundervisning.....	18
4.2.1	Inkluderande och exkluderande undervisning.....	19
4.2.2	Homotolerans.....	21
4.3	Homofobi	23
5	Metod	26
5.1	Val av metod.....	26
5.2	Datainsamlingsmetod.....	26
5.3	Val av respondenter	27
5.4	Undersökningens genomförande och etiska aspekter	28
5.5	Bearbetning och analys av data	29

6	Resultatredovisning	30
6.1	Sexuell orientering i skolan.....	31
6.1.1	Sexualundervisning	31
6.1.2	Sexualitet	32
6.1.3	Bemötande	34
6.2	Konsekvenser av att inte platsa inom heteronormen.....	36
6.2.1	Homofobi	36
6.2.2	Avvikande/annorlunda.....	37
6.2.3	Utseende, beteende och förväntningar	38
6.3	Hur en heteronormativ skolmiljö präglat respondenterna	40
6.3.1	Sexualitet	40
6.3.2	Konsekvenser.....	41
6.3.3	Övriga tankar kring skolan	42
7	Analys	43
7.1	Sexuell orientering i skolan.....	43
7.2	Konsekvenser av att inte platsa inom heteronormen.....	44
7.3	Hur en heteronormativ skolmiljö präglat respondenterna	45
8	Avslutande diskussion och kritisk granskning	46
	Källförteckning	48

Bilagor

1 Inledning

Vårt samhälle är uppbyggt på en mängd normer och värderingar som vi dagligen rättar oss efter, följer, värderar och tolkar saker genom. En av dessa normer är heteronormen vilken i korthet innebär att det rätta sättet att leva och vara på i vårt samhälle är att vara man eller kvinna och att dessa skall åtrå varandra. Det finns ett slags outtalat krav och antagande att alla människor är heterosexuella.

Avviker man från denna norm kan det uppstå reaktioner runtomkring en. I klartext innebär detta att heterosexualitet är det mest önskvärda alternativet i vårt samhälle. I och med detta faller alla personer som inte platsar inom heteronormens ramar utanför och blir betraktad som något som avviker från mängden. Detta kan få konsekvenser i form av homofobi, bli annorlundagjord och bli betraktad som avvikare, beteende och utseende som inte kan tolkas som det rätta i förhållande till personens kön kan kommenteras o.s.v.

Vad menas då med en heteronormativ skolmiljö? Det innebär hur heteronormen syns i skolan, hur lärarnas antaganden är präglade av ett heteronormativt synsätt när de talar om och till eleverna. Det kan handla om antaganden om att alla är heterosexuella, att alla elever lever tillsammans med mamma och pappa och att man antar att alla definierar sig själv som flicka eller pojke.

Detta examensarbete handlar om på vilket sätt en heteronormativ skolmiljö har kommit att uppfattas och präglat homosexuella personer. Skoltiden måste ha satt sina spår och frågan blir då på vilket sätt. Det är relevant att undersöka detta därför att det är viktigt att problematisera och granska det som vi annars kallar för ”normalt”. Genom att försöka förstå hur icke-heterosexuella personer upplever sin skolmiljö som är uppbyggd på heteronormativitetens villkor kan bidra till ett öppnare sinne där mångfald och olikheter inte ses som ett problem.

1.1 Syfte, problemprecisering och avgränsning

Syftet med detta examensarbete är att ta reda på hur en heteronormativ skolmiljö upplevs och präglar homosexuella personer. Detta ger tre stycken frågeställningar:

1. På vilket sätt har sexuell orientering beaktats och bemötts i skolan?
2. Hur har homosexuella upplevt konsekvenserna av att inte platsa inom en heteronormativ förståelseram?
3. På vilket sätt har den heteronormativa skolmiljön präglat homosexuella senare i livet?

Detta arbete undersöker enbart skolmiljön utgående från ett homosexuellt perspektiv. De teoretiska utgångspunkterna är att försöka beskriva vad normer är för någonting och hur de är uppbyggda, vad heteronormativitet är samt presentera tidigare forskning som gjorts kring heteronormativitet i skolan.

Innan läsning påbörjas rekommenderas att läsa begreppsförklaringarna som finns som bilaga.

2 Socialisation

Begreppet socialisation relateras ofta till uppfostran, på uppväxtvillkor och på vägen in i vuxenlivet där familjen och skolan ses som de främsta och viktigaste institutionerna för socialisationen. Ursprunget till begreppet socialisation kommer enligt Angelöw och Jonsson och Stier (2015, s. 111) från en person vid namn Émile Durkheim, vilket avsåg de vuxnas inverkan på samhällsmedborgare som inte är redo för att klara samhällslivet än. Giddens och Sutton (2014, s. 227) talar om *socialisationsagenter* vilket betyder grupper, eller andra sociala sammanhang där olika former av socialisation sker.

Det går att skilja mellan primär och sekundär socialisation. Den *primära* socialisationen beskrivs som en process där de vuxna skall sörja för och tillgodose barnets utveckling under de första levnadsåren. Detta sker främst genom familj, föräldrar och eventuellt daghem eller liknande institutioner. (Giddens & Sutton, 2014, s. 227; Angelöw et al. 2015, s. 111)

Den *sekundära* socialisationen beskrivs av Angelöw et al. (2015, s. 111): då individen tillägnar och övar in särskilda färdigheter så att hen fungerar i enlighet med samhällets allmänna normer och målsättningar. Den främsta socialisationsagenten i detta fall är skolan. Giddens & Sutton (2014, s. 227) framför ytterligare att den sekundära socialisationen pågår under hela vuxenlivet. Förutom skolan menar de att kompisar, organisationer, massmedia och yrkesplatser blir aktörer som socialiserar och påverkar individen. Angelöw et al. (2015, s. 112) beskriver det som en *tertiär* socialisation, i vilken då ingår hur man tar till sig särskilda värderingar som förmedlas genom t.ex. politiska partier, massmedia, reklam, olika intressegrupper o.s.v.

Oavsett ålder är individen dock ingen passiv mottagare, tvärtom så spelar den enskilda individen en viktig och aktiv roll i socialisationen; Då samhällets normer och värderingar införlivas så försöker vi tillägna oss verkligheten och samtidigt förändras den efter våra behov. (Angelöw et al., 2015, s. 112)

2.1 Normer

Normer är ett samlingsbegrepp för yttranden om huruvida handlingar kan ses som önskvärda eller icke-önskvärda och skapar på det sättet föreskrifter för hur en individ bör eller inte bör handla i olika situationer. Thornberg (2013, s. 27) menar att normer bildar ett system eller en struktur som i olika stor omfattning styr individers beteende, vilket betyder att ett enhetligt och förutsägbart beteende kan förväntas. Synen på vår verklighet, hur vi tänker om olika saker, andra människor, om oss själva påverkas och styrs i hög grad av normer. Även våra värderingar och hur vi känner inför olika saker, andra människor och inför oss själva påverkas av normer. Thornberg (2013, s. 27) skriver vidare att normer både har en individuell och social funktion. För den enskilda individen fungerar normer som ett slags filter som vi tolkar världen genom, vilket gör att omgivningen blir mer ordningsam och förutsägbar. Den sociala funktionen som normer utgör är i sin tur att reglera den sociala tillvaron inom grupper. De samordnar och koordinerar gruppmedlemmars aktiviteter och de hjälper grupper att uppnå sina mål samt bidrar normer även till att öka eller bevara grupperns identitet.

Enligt den norska professorn Thomas Mathiesen i rättssociologi i Baier och Svensson (2009, s. 18–19) finns det tre framträdande samhällsvetenskapliga modeller/perspektiv som haft stor inverkan inom olika inriktningar inom rättssociologin. En av dessa modeller är normmodellen, vilken i korthet innebär att fokuset läggs på de gemensamt bestämda förväntningarna på varandras beteende. Förväntningar är ett sätt som påverkar människors beteenden och är således styrande krafter i samhället. Baier och Svensson (2009, s. 82) refererar också till Jack Gibbs som gått igenom ett antal olika definitioner av normer och funnit en gemensam faktor – alla innehåller tre attribut. En gemensam uppfattning av en handling (1), gemensamma förväntningar (2) och reaktion på handlingen (3).

Rosenberg (2002, s. 101) förklarar normer som sociala regelsystem, som ofta är ofta osynliga tills någon bryter mot dem. Rosenberg skiljer också på normalitet och normativitet där normalitet förklaras som en form av trygghet av att inte vara ”avvikande”. Normativitet är i sin tur ett maktsystem som har krav på människor att hålla sig till de sociala regelsystemen som man satt upp.

2.1.1 Normer inom grupper

Tittar man lite närmare på grupper och gruppdynamik så är det normerna som skapar det normala och det som man kan förvänta sig, vilket betyder att inom grupper är normerna i princip tvingande för dess medlemmar. Normerna fungerar som outtalade och till viss del omedvetna regler för hur grupper skall fungera, de formas genom redan befintliga regler, gruppmedlemmarnas förväntningar och vilka beteenden som verkar acceptabla. (Nilsson, 2005, s. 60)

Nilsson (2005, s. 60–61) lyfter fram att inom grupper finns det två olika typer av gruppnormer – *implicita* (outsagda) och *explicita* (uttryckliga) normer. Explicita normer är ganska lätta att känna igen, de är som regler, ofta uttryckta. Det är de implicita normerna som många gånger kan vara omedvetna och kanske aningen luddiga, de kan även delas upp i *samspelsnormer* (t.ex. när, hur fort, hur bra något skall göras), *procedurala normer* (hur beslut fattas och hur man skall arbeta), *statusnormer* (vem påverkar vem och hur mycket), *åsiktsnormer* (vad man får tycka om olika företeelser) samt *värderingsnormer* (vilka kläder är ”ok”, vilka värderingar är ”ok”).

Thornberg (2013, s. 28–29) beskriver implicita och explicita normer i klassrummet överlag. De verkar för vad eleverna får och inte får göra d.v.s. reglera elevernas uppförande och beteende så de inte stör någon aktivitet, gör någon illa eller orsakar någon form av skada. En del av dem kan ha vissa fostranseffekter som lärarna inte är medvetna om och kan vara ganska svårtydda för en del elever. Det kan hända att de står i konflikt med varandra vilket gör att eleverna inte vet eller blir osäkra hur de ska handla och agera i vissa situationer. Denna typ av normer och de oreflekterade effekter de kan ha på eleverna kallas för den *dolda läroplanen*.

Giddens och Sutton (2014, s. 569) nämner också den dolda läroplanen och de lyfter fram den österrikiske filosofen Ivan Illich, som menar att skolan har fyra grundläggande funktioner: tjäna ett (1) förvaringssyfte, (2) fördela människor i olika yrkeskategorier, (3) förmedla samhällets dominerande värderingar och (4) lära ut socialt accepterade färdigheter och kunskaper. Det dras en jämförelse mellan skola och fängelse där skolan med sin obligatoriska närvaro tjänar ett förvaringssyfte så barn och unga ”hålls borta från gatorna” tills de är klara att börja arbeta. Giddens och Sutton (2014) anser att det inte är bara det formella innehållet i en utbildning som lärs ut i skolan – passiv konsumtion är också något som eleverna tar åt sig vilket innebär ett ”okritiskt acceptande av den rådande sociala ordningen”. Detta är inte uttalat utan det ligger dolt i skolans arbetssätt och organisation –

den dolda läroplanen lär alltså unga människor implicit att veta sin plats och vara nöjd med den.

2.1.2 Konsekvenser av normbrytande

”Avvikande beteende” är ett begrepp som inte funnits allt för länge. Det var först i början på 1960 – talet som begreppet började användas och då i syfte att bryta med kriminologins begränsade perspektiv på det straffrättsliga systemet. Social patologi, social oordning och sociala problem var begrepp som vetenskapsmännen använde sig av under 1900 – talets första hälft för att beskriva avvikandet. Dessa uttryck ratades så småningom eftersom det ansågs att de inte beskrev eller gjorde dessa problemområden rättvisa. (Hilte, 1996, s. 7)

Det var först när begreppet ”avvikande beteende” myntades som det blev möjligt att studera även andra grupper än traditionella brottslingar t.ex. mentalsjuka, handikappade, narkomaner, homosexuella och prostituerade. Dessa grupper skilde sig från traditionella brottslingar på grund av att deras handlingar i huvudsak stred mot den rådande moralen. Det är inte helt lätt att säga hur och på vilket sätt kriminella brott skiljer sig från ett avvikande beteende – det hela är väldigt komplext. En kriminell handling som strider mot ett lands lagar kan visserligen anses som omoraliskt. Däremot en handling som bestrider den rådande samhällsmoralen behöver inte nödvändigtvis vara kriminell. Dessa två har man skilt på sedan medeltiden juridiskt – det finns brott som är onda i sig, *mala in se* samt de brott som bryter mot samhällets lagar, *mala prohibita*. (Hilte, 1996, s. 7)

Becker (2006, s. 17) använder sig av termen *utanförstående*, han skriver att en person som kan beskrivas som utanförstående är en person som brutit mot de sociala regler som sociala grupper har satt upp och genomdrivit. Genom att göra ”felaktiga” handlingar som inte överensstämmer med normerna d.v.s. de sociala reglarna så blir man betraktad som utanförstående, den utanförstående är alltså en person som avviker från normerna.

Det är svårt att formulera eller konstruera någon form av definition av avvikelser. Den kanske lättaste synen på avvikelse är statistiken, där allt som avviker alltförmycket från genomsnittet kan ses som avvikelse. Används detta synsätt skulle även vänsterhänta eller rödhåriga också betraktas som avvikelser eftersom majoriteten av människorna är högerhänta och brunetter. Becker (2006, s. 18–19)

Ovanstående synsätt på avvikelse ger definitionen ”ett brott mot en samförstådd regel”. Svar och förklarningar till avvikelsen söks i den ”avvikande” personens personlighet och livssituation. För detta förutsätts att de som brutit mot dessa överenskommelser/regler är en homogen kategori eftersom de har begått samma avvikande handling. Genom ett sådant antagande menar Becker (2006, s. 22) att då bortses en väldigt viktig och central aspekt, nämligen att avvikelse är något som skapats av samhället. I och med att sociala grupper själva skapar avvikelse genom att de upprätthåller sina uppgjorda regler. När dessa överträds så tillämpas de på personen som gjort den avvikande handlingen och de blir karakteriserade som utanförstående.

Angelöw et al. (2015, s. 185–186) skriver också att ”avvikande” beteende är något som är socialt konstruerat och något som är historiskt och kulturellt bestämt. Vad som anses som avvikande är beroende av historiska förhållanden som exempel har de tagit häxorna som under 1600 – talet räknades som avvikare och därmed blev förföljda. Idag har andra grupper växt fram som anses vara ”avvikare” t.ex. aidssmittade. Detta visar vad som räknas som ”avvikande beteende” är skapat av omgivningen. Olika handlingar blir inte automatiskt stämplat som moralisk/omoralisk, normal/avvikande, bra/dålig – det är människorna och samhället som bedömer och värderar vilka handlingar som skall anses som ”avvikande”.

Enligt Angelöw et al. (2015, s. 186–188) har det ”avvikande beteendet” en slags funktion för de individer och grupper som inte anses avvikande och för samhället i stort. Det finns fem olika funktioner:

1. *Stärker normer och regler* i samhället genom att personer med ”avvikande” värderingar kan utses som syndabock och därmed frysas ut.
2. *Skapar trygghet i ovissa tider* i och med att avvikelser klargör vilka regler det är en ska rätta sig efter.
3. *Ökar sammanhållningen* bland de som inte avviker, finns det en syndabock som är utstött kan det öka den sociala sammanhållningen och gemenskapen i t.ex. en arbetsgrupp.
4. *Fungerar som avledare för andra typer av konflikter* – sitter vi med mycket inre konflikter och ångest så kan personer med ”avvikande beteende” lätta på dessa genom att ilskan riktas mot ”avvikarna”.

5. *Fungerar som en måttstock för andras status* – social status är något som är väldigt viktigt i samhället, genom att ha ”avvikarna” som en slags referenspunkt där de befinner sig väldigt långt ner på måttstocken kan det höja ens egen sociala status. Vi blir tacksamma att vi inte befinner oss i ”avvikarens” situation.

Becker (2006, s. 39–40) menar också att avslöjandet som ”avvikare” får viktiga följder för fortsatt deltagande i sociala grupper och för ens självbild. En betydande konsekvens är att en stor förändring av personens offentliga identitet, avslöjandet ger en, en helt ny status, personen var en annan än den man trodde att hen var. Stämpeln ”bögg”, ”knarkare” eller ”galning” befasts och man behandlas därefter. Att besitta ett avvikardrag kan också ha ett symbolvärde vilket betyder att människor i omgivningen automatiskt antar att personen med avvikardragen även har andra icke önskvärda egenskaper.

2.2 Könssocialisation och sexualitet

Vi brukar skilja på kön och genus; kön är en term som används för att beskriva det anatomiska och fysiologiska skillnaderna på manskroppen och kvinnokroppen. Genus i sin tur är en term som beskriver de psykologiska, sociala samt kulturella skillnaderna mellan män och kvinnor. Genus kopplas också till de socialt konstruerade föreställningarna vi har om manligt och kvinnligt. *Könssocialisation* handlar om hur könsroller lärs in med hjälp av olika sociala institutioner som t.ex. familjen, skolan, media o.s.v. När det talas om könssocialisation så skiljs det biologiska könet från socialt genus vilket betyder att vi föds med ett fysiskt kön men vi utvecklas och socialiseras in i ett socialt genus. (Giddens & Sutton, 2014, s. 413)

Socialiseringen innebär att olika värderingar och attityder överförs beroende på vilket kön vi tillhör. Angelöw et al. (2015, s. 124) menar att det väsentliga är skillnaderna mellan kvinnor och män, varför könen behandlas olika och vad som är biologiskt respektive socialpsykologiska processer. Om könsskillnaderna enbart skulle vara biologiska så skulle kvinnor och män från olika kulturer bete sig ungefär likadant och ha ungefär likadana egenskaper, men så är inte fallet.

Enligt studier kan ingen gissa sig till vilket könet är på ett spädbarn enbart av att titta på beteendet – trots detta så behandlas barnen olika beroende på om vi tror att barnet är en pojke

eller flicka. Det har gjorts experiment där någon gått med ett spädbarn i famnen och stannat mötande människor och bett de hålla "Bengt" och berätta hurudant barn han verkar vara. Sedan upprepas detta men de ändrade namnet till "Berit". Barnet beskrevs olika beroende på om man trodde att det var en "Bengt" eller "Berit". "Bengt" beskrevs som livlig, odygdig och stark. "Berit" beskrevs i sin tur som söt, gullig och näpen. (Angelöw et al., 2015, s. 125–126)

Sexualitet är något som länge har betraktats som en väldigt privat fråga. Mycket av kunskapen vi har kring sexualitet har kommit från biologer, medicinska forskare och sexologer, dessa har sökt i djurvärlden efter svar på människans sexuella beteende. Det finns inte så många sociologiska studier kring sexualitet vilket kan ha sin förklaring i att fram till ganska nyligen var sex ett väldigt tabubelagt ämne. Sexualitet betraktas ofta som väldigt personligt och intimt och det är kanske inte något som gärna diskuteras tillsammans med främlingar. (Giddens & Sutton 2014, s. 404–406)

Hur vi ser på sexualitet skiljer sig åt i olika delar av världen, ser vi tillbaks i tiden har synen på sexualitet förändrats avsevärt, även inom enskilda länder. Den västerländska synen på sexualitet har långt formats av kristendomens synsätt – vilket innebär att all sexuell aktivitet som inte är kopplat med reproduktion kan betvivlas. I dagens läge existerar fortfarande detta synsätt jämsides med en liberalare syn på sex och sexualitet. (Giddens & Sutton, 2014, s. 410–411)

Frisén (2006, s. 31) är också inne på samma spår, hon skriver att hur samhället ser på människors sexualitet formas genom olika kulturella traditioner, religiösa och moraliska värderingar och av olika tidsenliga samhällsströmningar. I varje samhälle finns det olika former av moralsystem som reglerar när, med vem och under vilka omständigheter en sexuell relation kan tillåtas. Tidigare var normen att all form av sexuell aktivitet skulle ske inom äktenskapet. Under 60-talet övergick normen från att sex hör hemma inom äktenskapet till att det hör hemma inom kärleksrelationer.

Enligt Giddens (1995) i Friséns (2006, s. 32) håller det på att ske ännu en förändring och en försvagning av hela kärlesideologin. "Upplösningen av det romantiska kärlekskomplexet" kallar han detta för. Giddens menar också att det idag finns ökad tolerans för samkönad sexualitet, det romantiska kärlekskomplexet är nämligen nära förknippat med heterosexualitet och en upplösning av denna skulle innebära ett öppnare förhållningssätt till samkönad sexualitet.

Sexualitet kan även ses ur ett konstruktionistiskt perspektiv vilket innebär att hur vi agerar sexuellt inte är bestämt redan från födseln utan vi blir sexuella genom samspel med oss själva och andra i både enkönade, tvåkönade och flerkönade sammanhang. Detta sexualitetsskapande sker förstås inte i ett socialt eller kulturellt vakuum utan det samverkar och står i relation till tidsperiod, kultur, situation och plats. Detta betyder att vi inte kan förstå sexualitet på ett enda givet sätt, detta kommer att förändras med tiden, det beror på geografiska utgångspunkter och vilken relation en person lever i. (Berg, 2016, s. 41–42)

3 Heteronormativitet

Rosenberg (2002, s. 100) förklarar heteronormativitet som antagandet att alla är heterosexuella och att heterosexualitet är det enda ”naturliga” sättet att leva på och förhålla sig till. Grunden i detta tankesätt är att det endast finns två kön med heterosexualiteten som den enda naturliga och självklara sexualiteten. Allt som faller utanför heteronormen får någon form av sanktion vilket kan vara allt från konkreta åtgärder som t.ex. fängelsestraff eller våld till lite mer diffusa sanktioner som t.ex. marginalisering, stereotypisering, homofobi etc.

Ambjörnsson (2016, s. 47) skriver att väldigt centrala områden inom queerteorin handlar om olika processer av normalisering. Istället för att ta heterosexualitet för given och för det som är uppenbart riktas ljuset istället mot hur heterosexualitet är kulturellt, socialt och historiskt skapad, hur den upprätthålls och fungerar. När vi granskar heterosexualitet på detta sätt används begreppet heteronormativitet – vilket betyder att fokus ligger på hur diverse lagar, strukturer, institutioner, relationer och handlingar upprätthåller heterosexualiteten som något naturligt och universellt. Genom att använda begreppet heteronormativitet istället för heterosexualitet klargörs att det just är normsystemet som undersöks och granskas.

Heterosexuell betyder egentligen flersexuell/mångsexuell men i takt med att heterosexualiteten normaliserades så skapades en intolerant syn på sexuell variation. Rosenberg (2002, s. 91) skriver att det rätta borde vara att prata om heterosexualiteter framom heterosexualitet som någon enhetligt. Det finns även heterosexuella som inte platsar inom ramen för heteronormen då heteronormativitet ofta menar den heterosexuella som lever i ett äktenskap och har sex för reproduktionens skull.

Normaliseringen av heterosexualiteten skedde genom att den formades och ”putsades” upp vilket innebar att sexuell synd och skam avlägsnades. Detta skedde genom att den sexuella skammen överfördes på andra för att ens egen normalitet skulle upprätthållas. För att en själv skall kunna uppfattas som normal måste det finnas någon form av måttstock som visar vad onormalt är. För att heterosexualitet skulle komma att framstå som det normala måste det också samtidigt uppstå en motpol, vilken homosexualitet skapade förutsättningen för. (Rosenberg, 2002, s. 90–91)

3.1 Queer

”Kärnan i queerteorin utgörs av en kritisk analys av antagandet att en viss relation mellan de tre faktorerna kön, genus och sexuellt begär är självklar, enhetlig och ”naturlig””. På detta sätt definierar Berg och Wickman (2010, s. 10) queerteorins mest centrala innehåll. Queerteorin utmanar tankesätten och föreställningar om att ett visst kön t.ex. kvinna även måste uppvisa ett feminint genus och attraheras av och ha sex med det motsatta könet – det manliga. Vidare vill queerteorin problematisera den här typen av normativa föreställningar om kön och sexualitet.

Queerteorin problematiserar heterosexualiteten som det självklara och enda sättet att organisera sin sexualitet, kön och genus på. Därför undersöker queerforskare identiteter och fenomen som på något vis bryter mot detta, genom att undersöka det undersöks det på samma gång hur heterosexualitet som institution och maktordning består och återskapas. Frågor som queerteorin också intresserar sig för är: vad som krävs av människan för att framstå som begriplig och normal och vilka regler vi måste underkasta oss för att bli erkända av andra samt att undersöka hur föreställningen av det ”normala” uppstått och återskapas. (Berg och Wickman, 2010, s. 11)

Ambjörnsson skriver om vad queer är:

”Svaret varierar nämligen på var jag söker. Frågar jag en äldre person som vuxit upp i Storbritannien eller USA blir svaret att queer betyder konstig, pervers och sexuellt avvikande. Vänder jag mig till en student i genusvetenskap får jag höra att queer är en teori om sexualitet, genus och normalitet. Letar jag svaret bland unga, politiskt engagerade svarar de att queer är en form av aktivism. Ber jag första bästa granne om hjälp blir svaret förmodligen att queer har att göra med bögar, glamour och schlager. Och låter jag lokalpolitikerna i shoppinggallerian lägga ut texten skulle vi förmodligen hamna i en diskussion om tolerans och mångfald”. (Ambjörnsson, 2016, s. 15)

Ambjörnsson (2016, s. 15) menar att alla dessa tolkningar av queer är riktiga, ibland kan betydelsen av queer syfta till avvikande, aktivism, mångfald och normbrott och dessutom betyda allt det på en och samma gång. Begreppet kan även användas som ett paraplybegrepp på gruppen lesbiska, homo-, bisexuella och transpersoner men även personer som rent allmänt inte platsar inom normen. Begreppet queer införlivades i svenskan i mitten på 1900-talet och ordet har många olika betydelser. En gemensam betydelse finns dock, vilket handlar om det ”skeva”, ”annorlunda” eller perversa.

Förhållanden i samhället som har att göra med genus, sexualitet, makt och normalitet vill queer både som politisk rörelse och som teori uppmärksamma. Dock inte på ett sådant sätt att personer som diskriminerats p.g.a. sin sexualitet och/eller annorlunda genusidentitet skall få upprättelse och tolerans, utan fokuset ändras och istället fokuseras det på sådant som påstås vara det normala. Istället för att se personer som inte platsar inom normen som motsatsen till heterosexualitet så skall vi tänka bortom uppdelningen. Queer blir som ett redskap att använda sig av till att ifrågasätta givna sanningar som finns i samhället oberoende om det handlar om sexualitet eller andra former av normalitet. (Ambjörnsson, 2016, s. 16)

Även Rosenberg (2002, s. 11) hävdar att queer är mångtydigt och poängterar att queer som begrepp egentligen inte borde preciseras eftersom det ursprungligen var viktigt för queerteorin att inte ge en given betydelse för begreppet queer. Rosenberg (2002, s. 11) refererar till Judith Butler som skall ha ansett att själva poängen med queer och det queera var att det inte skall definieras. Queeras uppgift är/var att luckra upp kategoriseringar, inte att queer själv skulle förvandlas till en, att kategorisera begreppet queer skulle innebära dess slut.

3.2 Hur heteronormativitet fungerar

Ambjörnsson (2016, s. 48–66) skriver att queerforskare vill problematisera att heterosexualitet framställs som normen i samhället. De vill undersöka hur det kommer sig att heterosexualitet ses som det mest önskvärda sättet att leva och identifiera sig som. Hur upprätthålls detta i samhället? Var kommer dessa normer ifrån, och vad kan de få för konsekvenser? Genom att studera *historien*, vilken *plats* man befinner sig på, *uppdelning*, *hierarki*, *inkludering* och *stereotypisering* kan svar utrönas.

3.2.1 Historiens och platsens betydelse

Ambjörnsson (2016, s. 49) skriver med hänvisning till historikern Jonathan Ned Katz att heterosexuallitet som kategori uppstod för bara ca 100 år sedan (europeiskt perspektiv) och kännetecknades då av personer som hade sex med andra av motsatt kön för enbart njutningens skull. Syftet var då inte att det skulle bli ett barn, detta sågs som en perversion som måste botas och förhindras.

Foucault (1976, s. 57–58) skriver att begreppet homosexualitet uppstod på 1800 – talet och har innan dess kallats för sodomi. Sodomien var en ”typ av förbjuden handling”, vilket betyder att innan 1800 – talet så sågs homosexuella handlingar – sodomi – som ett beteende man hade. Vilket senare kom att ses som en del av ens personlighet och en hel identitet. Ambjörnsson (2016, s. 49) drar liknelsen till att det är som att i dagens samhälle (svenska i det här fallet) föredra te framför kaffe. Det kan spela en viss roll på kafferasten men inte nödvändigtvis i ditt arbete i övrigt. Det vill säga sodomit uttryckte själva handlingen istället för en identitet.

Både homosexualitet och heterosexuallitet har alltså från början setts som perversa tendenser och identiteter. Medan heterosexualliteten började ses ur en mer positiv synvinkel och utvecklades till en självklar levnadsform så fortsatte homosexualiteten att anses som en samhällsfara. Poängen med detta är alltså att hur vi ser på sexualitet och vad som ens räknas till sex drastiskt förändrats genom historien. Sexuella identiteter, uttryck och organisering kan då antas vara socialt och historiskt betingad, snarare än naturgiven och oföränderlig. (Ambjörnsson, 2016, s. 49)

Det som uppfattas som ”naturligt” sexuellt beteende i västvärlden behöver inte nödvändigtvis uppfattas som det i övriga delar av världen. Antropologen Gilbert Herdt har beskrivit hur vissa folkgrupper i Melanesien utövat en form av ”ritualiserad homosexualitet”. Vilket i korthet innebär att unga pojkar isoleras från sina familjer i så kallade manshus. Där får de under flera års tid ta emot sperma från äldre män för att de skall växa upp till att bli starka och livsdugliga, sedan skall de själva utföra samma ritual mot yngre generationer. (Ambjörnsson 2016, s. 51)

Ett annat exempel är så kallade hirjas i Indien. Det är personer som föds som män men som uppträder och klär sig som kvinnor och lever tillsammans i egna hushåll. Vid en viss ålder avlägsnas penis och testiklar men ingen vagina konstrueras, de lever som i ett mellanting av

man och kvinna där identiteten blir flytande. De framstår som en typ av ett tredje kön. (Ambjörnson, 2016, s. 52)

Dessa två exempel är bevis på att hur genus och sexualitet organiseras även är beroende på var i världen vi befinner oss. Det är också läge för att problematisera ordvalet "ritualiserad homosexualitet" då det säger mer om västvärlden än om melanesierna. (Ambjörnson, 2016, s. 52)

3.2.2 Exkludering och inkludering

Heteronormativitet vilar på två bärande principer vilka kan förklaras som exkludering och inkludering. Den förstnämnda handlar om hur personer som på något sätt avviker utesluts ur normen och det blir en uppdelning mellan "vi" och "de". Här i västvärlden är det vanligt att tänka i dikotomier vilket innebär en uppdelning av en enhet i två delar. Dessa skall stå i motsats till varandra och en "antingen – eller" relation skall finnas. Denna uppdelning är hierarkisk där den ena delen är privilegad på bekostnad av den andra, som följd av detta uppstår ojämlikhet och sociala orättvisor vilka berättigas genom en konstruktion av att uppdelningen är "naturlig". Tittar man då på heteronormen så är det den som framstår som naturlig och det normala, det är heterosexualitet som är det önskvärda. Homosexualitet blir därmed något som är problematiskt och något som jämt måste förklaras. Genom att se heterosexualitet som det normala och homosexualitet som problematiskt skapas en klyfta mellan dessa, det blir ett "vi" och "de" tänk. (Rosenberg, 2002, s. 102)

Den andra bärande principen som Rosenberg (2002, s. 102–103) skriver om är inkludering. Inkludering handlar om hur vi införlivar "avvikelser" in i normen, vilket innebär att grupper som tidigare varit utstötta ur normen nu skall inkluderas med den dominerade normen. I och med detta så skall de utstötta ansluta sig till en grupp/norm som där spelreglerna redan är uppgjorda. I och med detta blir det svårt för de "avvikande" och utstötta grupperna att hävda sig och försöka leva efter de dominerande (läs heteronormativa) spelregler, krav och förväntningar. Rosenberg skriver: "Rådande maktförhållanden och hierarkier lämnas därmed i orubbat bo". (Rosenberg, 2002, s. 103)

Detta inkluderingstänk medför också krav på att de "avvikande" också skall anpassa sig efter de krav och förväntningar som finns vad gäller beteende, vilka värderingar en har och hurudana önskemål som passar sig till den dominerande normen. Detta gör att den

”avvikande” hamnar i ett olösligt dilemma – för att få vara med måste hen motta en identitet hen inte har, när hen väl gjort det så påminner hen själv och omgivningen om den identitet hen faktiskt har, men som hen inte får ha. (Rosenberg, 2002, s. 103)

3.2.3 Genus och sexualitet

Heteronormativitet upprätthålls också genom en koppling mellan genus, kön och sexualitet. Judith Butler (2007, s. 24–26, 68–69) förklarar detta genom en heterosexuell förståelseram vilken benämns den *heterosexuella matrisen*. Denna matris utgår från att det endast finns två kön – man och kvinna, det vill säga ett binärt könssystem, dessa två kategorier är de enda som finns till buds. Dessa två kan inte förstås om de inte ställs emot varandra och jämförs utseendemässigt och beteendemässigt, genuset skall alltså vara kopplat till ”rätt” kön. Att rätt sorts genus skall följa rätt sorts kön är något som bestämts av olika kulturella lagar. Dessa två kategorier skall även begära och ha sex med varandra, dessa kan alltså enbart förstås ur ett heterosexuellt perspektiv. Genuskontroll kan med andra ord användas för att bekräfta heterosexualitet.

Ambjörnsson (2004, s. 31) har studerat och observerat två grupper med flickor på gymnasiet under ett läsår för att undersöka genus, sexualitet och klass. Under dessa observationer har Ambjörnsson noterat just hur flickorna samspelar och lever inom den heterosexuella matrisen, hur genus och sexualitet samverkar med varandra.

Under en diskussion som handlade om kroppsbehåring noterade Ambjörnsson (2016, s. 101; 2004, 147, 162–163) att behåring på ”fel” ställen kopplades ihop med lesbiskhet. I klassen fanns en Johanna som var lesbisk och hade kort hår vilket av de andra flickorna uppfattades som onödigt i och med att hon då gjort sig mindre attraktiv än vad hon egentligen är. Johanna kritiserades även för att hon gick med killskor, inte använde BH eller smink och de andra flickorna ”fattar inte varför hon måste se så typiskt lesbisk ut”.

De andra flickorna verkade inte ha problem med Johannas sexualitet i sig, utan de förstod inte varför hon måste avvika så mycket utseendemässigt. Vid samma tidpunkt fanns en annan flicka, Maja, som kommit ut som lesbisk för ett närmare kompisgäng som inte ”avvek” på samma sätt som Johanna gjorde. Hon klädde sig på ett mer accepterat och ”kvinnligt” sätt och kompisarna tyckte det var bra att hon inte klädde sig ”sådär manligt”. Trots att Johanna inte var heterosexuell förväntades alltså ändå att hon skulle uppvisa att

kvinnligt genus och fortsättningsvis platsa inom en heterosexuell förståelseram där man gör sig attraktiv inför männen. Maja blev inte lika kritiserad som Johanna för hon kunde fortfarande förstås och tolkas utifrån den heterosexuella matrisen. (Ambjörnsson, 2016, s. 100–102)

4 Heteronormen i skolan

Bromseth (2010, s. 31) skriver att skolan är en av alla arenor som skapar heteronormativitet. Detta sker genom att skolan genom undervisning och samspel ger framtidsvisioner om ”det goda livet”. Detta kan ske på en mängd olika sätt, men det handlar om att skolomgivningen ger riktningar mot ett heterosexuellt liv, hur kroppar och beteende skall organiseras. Detta kan ske genom att ”rätt vägar” belönas men är en på väg åt fel riktning så tystas det ner och en varnas på ett eller annat sätt. Ett vanligt sätt är att göra detta är att para ihop barn det vill säga heterosexualisera dem t.ex. ”se så söta Lisa och Kalle är, kanske de en dag gifter sig”, att säga samma sak om Pelle och Olle är otänkbart.

Att framställa heterosexualitet som det eftersträvansvärda och det naturliga är ett viktigt sätt att återskapa heteronormativitet på. Andra icke-heterosexuella begär och kärleksrelationer blir osynliggjorda och blir betraktade som något avvikande och icke-önskvärt. Homotolerans är också ett sätt återskapa heteronormativitet på, detta innebär kort att det som räknas som icke-heterosexuellt framställs som något problematiskt och att det är i behov av samhällets tolerans. (Bromseth, 2010, s. 32)

Ofta används också strategier i form av ”utbildning om den andra” och en toleranspedagogik, vilket kort kan betyda att utbildning om den ”Andra” kan ske som ett speciellt tema, det kan handla om en enskild lektion, en temadag eller en temavecka, hur detta kan ta sig i uttryck beskrivs i kapitel 4.2.2. I textböcker avbildas Hbt – personer oftast som vuxna människor och beskrivs oftast som ”den homosexuelle” vilket gör att barn och ungdomar inte kan sätta in det i sitt eget sammanhang. (Bromseth, 2010, s. 35–37)

4.1 HBTIQ – unga i Finland

Alanko (2013) har gjort en studie kring HBTIQ – ungas välmående i Finland. I undersökningen deltog 2515 personer. Av dessa är det 369 ungdomar med en transidentitet och 1499 ungdomar har uppgett att de tillhör en sexuell minoritet.

Tidigare forskning visar att barn och unga som identifierar sig som HBTIQ har i högre utsträckning större risk att bemötas negativt av lärare och skolkamrater. Detta kan ske genom verbal mobbing, utstötning eller stämpling, pojkar som betar och uttrycker sig ”feminint” är särskilt i riskgruppen. Icke-heterosexuella flickor har också visat sig vara utsatta, främst genom oproportionellt mycket bestraffningar som inte kan förklaras med beteende eller regelbrott. (Alanko, 2013, s. 25–26)

Undersökningen visar också att vilka attityder som råder i skolan har inverkan på hur ärliga HBTIQ – personerna var om sig själva, sin sexuella läggning och könsidentitet eller könsuttryck. 75 % av deltagarna berättade inte om eller dolde sin sexuella läggning eller könsidentitet för läraren och 50 % för skolkamrater. Rädsla för mobbing och diskriminering kan många gånger vara orsaken till att de inte berättar om sin sexuella läggning eller könsidentitet. (Alanko, 2013, s. 26)

Vidare visar Alankos (2013, s. 26) undersökning att lärarens reaktion varierat när respondenterna uppgett sin könsidentitet. Majoriteten av lärarna hade förhållit sig neutralt, några hade blivit bemött positivt och några få hade uppgett att läraren hade avvisat dem. Bemötandet från skolkamraterna var ungefär lika fördelat som lärarnas. En stor del av HBTIQ – ungdomarna var rädda, 103 transpersoner och 125 icke-heterosexuella hade svarat att de olika uträkning varit oroliga att bli utstötta i skolan om de var öppna med sin könsidentitet eller sexuella läggning.

Undersökningen visar också att mobbing är vanligt förekommande bland transunga och icke-heterosexuella (Alanko, 2013, s. 27):

Tabell 1. Trakasserier och mobbning bland HBTIQ – unga.

Transunga		Sexuella minoriteter
82 %	Osakligt bemötande/trakasseri	72 %
60 %	Mobbning någon gång	61 %
7,5 %	Mobbning varje vecka eller dagligen	4,9 %

Vad gäller vilken sorts stöd deltagarna fått av läraren så varierade svaren lite, 36 stycken hade svarat att de fått stöd av läraren och 40 st. hade svarat att det hade funnits någon som tagit tag i det. En betydligt större andel, 86 st., hade svarat att ingen eller ingenting gjorts trots att man berättat. Bemötandet hade resulterats i att skulden lagts på en själv vilket 55 personer hade upplevt. 109 personer hade valt att inte berätta för att slippa ”komma ut ur skåpet” och 139 personer berättade inte för att de ansåg att det inte skulle leda någonvart. (Alanko, 2013, s. 27)

4.2 Sexualundervisning

Gäredal (2016, s. 131–133) skriver att inom sex- och samlevnadsundervisning är heteronormen speciellt påtaglig. Det brister ofta i sexualundervisningen när det kommer till att förmedla kunskap till personer som är icke-hetero om sex och samlevnad. Det brister även i kunskapsförmedlingen om hur risken för hiv och sexuellt överförbara sjukdomar skall minimeras. Olika synsätt på kön och könsidentiteter är vanligt att inte överhuvudtaget tas med i sexualundervisningen och i och med att skolan skall vara en jämställd plats och icke diskriminerande är detta en väldigt allvarlig brist.

Det är vanligt att icke – hetero personer upplever sig osynliga under sexualundervisningen och de inte får den information de behöver och när frågor väl lyfts fram som kan komma till användning så behandlas dessa som någon form av ”tema” vilket ytterligare belyser att det

inte hör till normaliteten. Det är även vanligt att hbtq – personer görs till ett ”andra görande” och till en åsiktsfråga där man skall vara ”för” eller ”emot”. (Gäredal, 2016, s. 132)

4.2.1 Inkluderande och exkluderande undervisning

En undersökning gjord av Gowen och Wings- Yanez (2014) i Oregon bland LGBTQ (lesbiska, gay, bi-, transsexuella och queera personer) ungdomars perspektiv på sexualundervisning visar hur inkluderande respektive exkluderande undervisningen varit. I undersökningen deltog 30 ungdomar i åldern 16–20 år, ungdomarna var indelade i 5 fokusgrupper. Ungdomarna hade olika sexualitet och könsidentiteter. Undersökningen visade att ungdomarna både hade erfarit *inkluderande* och *exkluderande sexualundervisning*.

Exkluderande undervisning hade tagit sig i uttryck genom tystande (silencing), detta hade skett både passivt och aktivt, heteronormativt (heterocentricity) och sjukdomsstämplande (pathologizing). (Gowen & Wings- Yanez, 2014, s. 791)

Passivt tystande hade skett genom att ämnen som på något sätt tangerar LGBTQ frågor inte alls hade tagits upp under undervisningen och aktivt tystande hade skett genom att läraren antingen ignorerat eller undvikit frågorna som hade kommit kring LGBTQ. Detta hade fem av fem grupper upplevt. (Gowen & Wings- Yanez, 2014, s. 791)

Exkluderande genom heteronormativ undervisning hade skett genom heterosexualitet hade varit det förväntade genom att lärarna bara fokuserat och pratat om vaginalt samlag, hur graviditet förebyggs och återhållsamhet tills giftermål. Detta hade också fem av fem grupper upplevt. (Gowen & Wings- Yanez, 2014, s. 792)

Det tredje sättet som exkluderande undervisning hade skett på var genom sjukdomsstämplande, det vill säga att det talades om LGBTQ i sammanhang med AIDS och andra sexuellt överförbara sjukdomar. Två av fokusgrupperna hade under sexualundervisningen enbart fått höra om LGBTQ när det sett filmen Philadelphia vilken handlar om ett gay par som hanterar AIDS. Ett annat sätt var att framföra att all sexuell aktivitet utom vaginalt samlag var farligt. Detta hade fyra av fem fokusgrupper upplevt. (Gowen & Wings- Yanez, 2014, s. 792)

Inkluderande undervisning hade också visat sig genom tre olika teman vilka var: Erkännande i klassrummet, diskussion utanför klassrummet och fullständig delaktighet.

Gowen och Wings- Yanez (2014, s, 793–794) skriver att erkännande i klassrummet hade skett genom att läraren kort nämnt att det finns människor med annan sexuell läggning. Detta hade tre av fem fokusgrupper upplevt. Det andra sättet som inkluderingen av LGBTQ hade skett på var genom diskussion utanför klassrummet. Konkret hade det skett genom att läraren under lektion inte varit villig att diskutera ”sådana” frågor men utanför klassrummet hade läraren varit väldigt öppen och svarat på frågor. Två av fem grupper hade upplevt detta. Det tredje och sista sättet, fullständig delaktighet hade skett genom att läraren diskuterat öppet om LGBTQ frågor och uppmuntrat till diskussion bland eleverna i klassrummet. Detta hade en av fem grupper upplevt.

Ungdomarna hade även gett förslag på vad som skulle kunna göras för att öka inkluderingen av LGBTQ frågor. Vilket de menade kunde göras genom att prata om just LGBTQ frågor så som könsroller, sexuell läggning, queer, stigmatisering o.s.v. Tillgång till information var också något ungdomarna önskade antingen genom olika broschyrer eller hur en söker och hittar online. Hur sexuella överförbara sjukdomar kan förebyggas och användning av kondom var också ett sätt att inkludera LGBTQ enligt ungdomarna. (Gowen & Wings- Yanez, 2014, s. 794–795)

Relationer tyckte ungdomarna också att skulle vara bra att tala om under sexualundervisningen då det är otroligt viktigt. De menar att det spelar ingen roll hur mycket information de har kring att skydda sig om de inte vet vad respekt innebär o.s.v. vad hälsosamma respektive ohälsosamma relationer är. Anatomi var också något de önskade att togs upp genom att tala om olika kroppsdelar, att kroppen ser olika ut och kroppsacceptans. (Gowen & Wings- Yanez, 2014, s. 795–796)

4.2.2 Homotolerans

Efter observationer som gjorts bland norska elever i åldern 15–16 under sexualundervisning i 3 olika gymnasieskolor av Åse Røthing (2008, s. 253), har det konstaterats att homotolerans verkar vara det mest framträdande sätt som lärare tar sig an homosexualitet i deras undervisning. Røthing skriver vidare att genom att undervisa på ett sätt som skapar homotolerans återskapas även heteronormativitet. Hon argumenterar för att även om utbildning om homosexualitet skapar en viss ökad tolerans så gör samma utbildning att homosexualitet marginaliseras, stigmatiseras och återskapar binära och heteronormativa koncept av sexualitet.

Røthing (2008, s. 256–257) skriver att det verkar som att majoriteten av undervisningen som har en anti-förtryckande avsikt antingen lär ut *för* den ”andra” eller *om* den ”andra”. I denna studie så refererar begreppet ”andra” till grupper som traditionellt sett är marginaliserade och kränkta i samhället. Det generella sättet att tala och undervisa om homosexualitet är att använda sig av en ”toleranspedagogik för den andra” som skribenten valt att kalla det för. Här har Røthing funnit tre strategier som lärarna använder sig av i klassrummet.

Den första strategin var *synlighet* (visibility), Røthing (2008, s. 258) skriver att det verkade som att lärarna ville göra homosexuella personer synliga för eleverna för att försäkra att ”de” inte blev diskriminerade genom att inte nämnas. För att uppnå detta så påminde lärarna både om ”deras” faktiska existens och om problemen som homosexuella personer antas möta i samhället. Rent konkret gjordes detta genom fiktiva berättelser som eleverna skulle diskutera i grupp. Berättelserna kunde handla om problem som homosexuella personer kan stöta på i samhället. Sådana berättelser och case är antagligen menade för att tillkännage problem som homosexuella personer kan stöta på men också att implicit uppmana (förmodligen) heterosexuella elever att inte göra något för att orsaka några av dessa problem.

Den andra strategin som lärarna hade utvecklat för att bidra till antidiskriminerande attityder mot homosexuella personer var att *argumentera mot elevernas* (förmodade) *rädsla mot homosexuella personer och homosexualitet*. Den tredje och sista strategin som skall behandlas lite djupare var *homotolerans*. Homotolerans blir väldigt tydlig om vi tittar på de två första strategierna där det övergripande målet verkar vara att försäkra att (de förmodade heterosexuella) eleverna utvecklar tolererande attityder mot homosexuella och homosexualitet. (Røthing, 2008, s. 258–259)

På vilket sätt skapar homotolerans heteronormativitet då? Enligt Røthing (2008, s. 260) är huvudbudskapet som uppkommer genom undervisningen om homosexualitet i korthet att: ”det är viktigt att vara tolerant mot homosexuella personer” eller implicit: ”det är viktigt att vi tolererar *de homosexuella*”. Detta förhållningssätt till homosexuella personer och homosexualitet skapar heteronormativitet på åtminstone fyra olika sätt menar Røthing (2008, s. 260–262):

För det första, när eleverna blir uppmuntrade att tolerera (de där) homosexuella så blir de samtidigt inkluderade in i ett (antaget) heterosexuellt kollektiv, ”vi”. Alla som befinner sig i klassrummet antas identifiera sig som heterosexuell och de blir inte tillfrågade om de känner sig bekväma med att inkluderas i det kollektivet eller inte. Heterosexualitet blir på det här viset given och obligatorisk, heterosexualitet uppträds som ”det normala” och önskvärda i kontrast till homosexualitet som ses som ”det andra”, icke-normalt och oönskat.

För det andra, när klassrummet ses som ett enat heterosexuellt ”vi”, ses samtidigt homosexuella som någon utanför klassen och som någon som är annorlunda från ”oss heterosexuella”. Heterosexualitet blir normaliserat genom att ha blivit angivet till det eftersträvansvärda medan homosexualitet blir marginaliserat genom att bli placerad utanför och någon annanstans.

För det tredje, när heterosexualitet togs för given och blev osynlig i sexualundervisningen. Inom sexualundervisningen användes ofta gruppdiskussioner och i en av Røthings situationer blev eleverna indelade i grupper och de skulle prata om olika teman: abort, sexuellt överförbara sjukdomar, preventivmedel och homosexualitet. Genom att göra på det här sättet följer läraren en av strategierna ovan genom att göra homosexualitet synligt hellre än att det lämnas och blir osynligt. Heterosexualitet i sin tur togs för given och sågs som ramverket. Røthing frågar sig själv vad eleverna i homosexualitetsgruppen borde ha pratat om. När eleverna presenterade sin sammanfattning av diskussionen inledde de med ”vi är överens om att vi har ingenting emot homosexuella”.

För det fjärde, genom att återskapa hierarkin som placerar heterosexualitet över homosexualitet är också ett sätt som visar att homotolerans återskapar heteronormativitet. Detta kan ske genom att de ”förmodade” heterosexuella eleverna får privilegiet att definiera ”problemen” hos icke-heterosexuella och vad som kan tolereras eller inte. Genom att ge olika etiska dilemman kring abort om vad som är okej och inte okej på samma ark som homosexualitet och på samma lektion, så kan det uppfattas som att en ska se på homosexualitet ur ett likadant perspektiv. Är det okej eller inte okej?

4.3 Homofobi

Homofobi är något som funnits länge men själva begreppet homofobi är något som är relativt nytt. Enligt Borgström (2011, s. 1–2) har ”Svensk ordbok” daterat begreppet till början av 1980 – talet. Begreppets innebörd är att det pekar ut själva fördomarna och människorna som är fördomsfulla istället för de personer som utsätts för ”fenomenet”. Det är något som finns hos den enskilda människan och är en form av diskriminering likt rasism, sexism, klassförtryck o.s.v. Den riktar sig mot personer som på ett eller annat sätt bryter mot heteronormen och den kan visa sig i olika skepnader, från våld till mer diffusa motstånd. Homofoben i sin tur kan egentligen vara nästan vem som helst, man eller kvinna, ateist eller troende, jämställdhetsarbetare eller feminist. Även bland homosexuella finns homofobi som kan ta sig i uttryck genom fördomar som kan omvandlas till självhat eller till rädsla och förakt mot andra homosexuella.

Darj (2010, s.125) skriver att homofobi är det ord som används mest när det gäller att förklara varför personer som är icke-heterosexuella blir utsatta för diskriminering, hot och våld. Darj (2010) har funnit olika definitioner på homofobi där ena definitionen är en stark obefogad rädsla för homosexuella. Författarna refererar även till Nationalencyklopedin där homofobi definieras som att det är en form av ”personlig och irrationell rädsla för homosexualitet, homosexuella personer eller egna homosexuella impulser.” En tredje definition är att homofobi handlar om en samhällelig rädsla och intolerans mot homosexualitet.

Darj (2010, s. 125–126) hänvisar till Røthing och Stine Bang Svendsen ”Seksualitet i skolen. Perspektiver på undervisning” (2009) som skiljer på homofobi och homonegativism. Homofobi handlar om rädslan för ens egen eventuella homosexualitet medan homonegativism handlar om de negativa attityderna som finns mot icke-heterosexuella. Att tala om homofobi ökar risken för att förövarna börjar ses som offer det vill säga för sin fobi, diskriminerande handlingar som gjorts blir inte i fokus i och med att ”de kan inte hjälpa det”, ”jag har en fobi”.

Vad gäller erfarenheter av homofobi och hur homofobi kan ta sig i uttryck har Thabo (2012) gjort en undersökning i Sydafrikanska kommunala skolor. I undersökningen deltog 14 deltagare. 16 elever i åldern 15–22 och två lärare i 40 års åldern, som på sätt eller annat inte passar in i heteronormen. Undersökningen kom fram till fyra faktorer som påverkade elevernas erfarenhet av homofobi: *Språk, rädsla, intersektionalitet och brist på förståelse.*

Språk (language): Hur man talar om och till icke-heterosexuella är ett av de viktigaste sätten som diskrimination utövas och upprätthålls. Det sker genom kalla de icke-heterosexuella (queer learner) ord som t.ex. ”faggot” eller ord som ungefär betyder ”sister-brother” det vill säga en mix av man och kvinna. Detta gäller främst de manliga eleverna. De kvinnliga eleverna hade också upplevt verbal smutskastning men inte samma utsträckning, ofta hade de fått tillsägelser av läraren i form av ”sluta vara en sådan ”pojkflicka””. (Thabo, 2012, s. 523)

Rädsla (fear): I det här fallet handlar det om rädsla för att bli smittad av de homosexuella. Lärarna sågs som en central del till spridningen om idén att homosexualitet är smittosam och att heterosexuella elever måste ”passa sig” för att inte blir smittade.

” Clearly, it is fear that drives the boys to feel threatened when their girlfriends walk with the lesbian girls. They fear that the lesbian girls will convert their girlfriends, which will result in them having no girls to date. The effect is that those identified as queer end up being isolated and not being able to make friends with other learners in school.” (Thabo, 2012, s. 524)

Rädsla tog sig också i uttryck genom hot om våldtäkt speciellt mot de elever som identifierade sig som lesbiska. Lärarna var rädda och oroliga att eleverna skulle bli våldtagna om ”de inte slutade vara lesbiska”. (Thabo, 2012, s. 524–525)

Intersektionalitet: I studien framkommer att två av kvinnorna som identifierar sig som lesbiska blivit utskälda för att ha haft byxor på sig, ”flickor är inte avsedda till att ha byxor på sig”. I Sydafrika är det främst i konservativa kyrkor och kulturella festligheter som synen att flickor inte är avsedda för byxor upprätthålls. I skolorna där undersökningen gjorts finns inget förbud eller regler mot att flickor inte får ha byxor på sig. Därav kan slutsatsen dras att läraren ansåg att det inte hör till kvinnorollen att ha byxor, det är till för män, slutar de lesbiska tjejerna att använda byxor så slutar de även att vara lesbiska. Viktigt att poängtera att det inte bara är dessa två tjejer som använder sig av byxor på skolan men de är de enda som är ”misstänkta” för att vara lesbiska därav de enda som får tillsägelse att använda kjol istället. (Thabo, 2012, s. 526)

Våld är också något som eleverna fått erfara p.g.a. sin sexualitet, det hände ofta att de manliga lärarna skrek, knuffa, slog och hotade dem. Thabo (2012, s. 526–527) skriver att våld används för att förstärka och reglera sexualiteten vilket i sin tur bidrar till att upprätthålla patriarkatet och heteronormen. Det är även ett kraftfullt verktyg att använda sig av för att upprätthålla homofobin.

Religion och kultur kan också användas för att ”förklara” homofobin där lärare bortförklarar med att det är svårt att stöda homosexuella eftersom deras kultur och religion inte accepterar det. Det är svårt att bara prata om sexualitet för ”bibeln stöder inte det”. (Thabo, 2012, s. 527)

Brist på förståelse: Den sista upptäckten som Thabo gjorde under sin undersökning var att lärarna inte avsiktligt ville vara homofobiska, det handlade snarare om felaktig information och brist på information och kunskap om vad homosexualitet handlar om. Thabo (2012, s. 528) skriver vidare att det ofta är felaktig information som driver homofobi.

Bailey (2015, s. 71) har gjort en kvalitativ studie där fördjupade intervjuer gjorts med fem gay män i amerikanska gymnasier angående deras erfarenhet av skolan. Personerna som intervjuats var mellan 18 – 23 år och samtliga har blivit utsatta för trakasserier och mobbing i skolan. Bailey (2015, s. 79) menar att speciellt verbala trakasserier har förekommit ord som t.ex. ”fag”, ”faggot”, ”sissy boy” har använts. Genom språket och det psykiska våldet mot dessa personer blev skolmiljön väldigt fientlig. Samtliga ungdomar hade även blivit bortstötta av sina kamrater oavsett om de var öppna med sin sexuella läggning eller inte. De hade alla även erfarenhet av hat motiverad mobbing och trakasserier, Bailey (2015, s. 79) skriver att sådant hat ofta får sitt bränsle från homofobi.

Hjälplöshet och vanmakt var känslor som överväldigade ungdomarna så pass långt att de till sist accepterade mobbingen och trakasserier, de blev helt enkelt tvingade att stå ut med den grymhet som uppstod för att de öppet var gay eller uppfattats som gay. (Bailey, 2015, s. 80)

5 Metod

I detta kapitel beskrivs undersökningens tillvägagångssätt i form av vilken metod som använts och varför, datainsamlingsmetod, val av respondenter, undersökningens genomförande, bearbetning och analys av data samt etiska aspekter.

5.1 Val av metod

För att ta reda på hur någon upplever och präglas av en tidsperiod är en kvalitativ undersökning att föredra. Holme och Solvang (1997, s. 79) belyser metodens styrka i att beskriva totalsituationen. Man bildar sig en helhetsbild som gör det möjligt för att få en ökad förståelse för olika sociala processer och sammanhang. Därför är det kvalitativ undersökning som kommer att användas i detta examensarbete. För att kunna förstå hur en person präglats och upplevt sin skolgång behövs en helhetsbild samtidigt som relativt detaljerad information om respondenternas totala skolsituation.

Repstad (1999, s. 15) skriver att en kvalitativ undersökningsmetod passar om man vill undersöka det grundläggande eller karakteristiska i en viss miljö, detta utan att bry sig om hur pass ofta det förekommer eller hur vanligt det är. Vilket är just det undersökningen är ute efter, granska hur skolmiljön sett ut för respondenterna och hur den präglar dem idag.

5.2 Datainsamlingsmetod

Data har samlats in i form av kvalitativa intervjuer vilket har gjorts genom en intervjuguide (se bilaga 2) som på förhand formulerats utgående från teoridelen. Kvale och Brinkmann (2014, s. 173) skriver om *tematiskt* och *dynamiskt* genomförande. Tematiskt fokuserar intervjun på undersökningens ”vad”, sammankopplat till de teoretiska föreställningarna och dynamiskt genomförande syftar på undersökningens ”hur”. Detta sker med hjälp av korta lättförstående frågor som håller samtalet flytande och fri från ”akademisk jargong” det vill säga svåra begrepp.

Intervjuguiden är indelad i olika teman utgående från frågeställningarna och från dessa teman är den därutöver mer fokuserad på ett dynamiskt perspektiv då frågorna är ställda på ett så lättförståeligt sätt som möjligt. Det finns givetvis vissa frågor som har vissa begrepp

man kan vara kritisk till som är lite för svåra och som hade kunnat formulerats på ett annorlunda sätt.

Frågorna i intervjuguiden är ganska ”stora” och flera har lett till diverse följdfrågor som skall fördjupa och ge ökad förståelse för intervjuaren. Detta har gjort så att intervjuerna har sett olika ut beroende på vad som sagts trots att man utgått från samma intervjuguide under alla intervjuer. Repstad (1999, s. 11–12) skriver att kvalitativa metoder innefattar mycket flexibilitet, så även inom varje intervju. Trots att man ställer frågor kring samma teman så kan intervjuerna ändå bli olika, detta på grund av att man ur så många olika ”nyanser” skall få respondentens syn på saken.

5.3 Val av respondenter

För att delta som respondent i undersökningen behövde man identifiera sig som homosexuell och ha gått i någon form av skola. Mängden respondenter som behövdes uppskattades till max 6 stycken, men sist och slutligen blev det 5 stycken. Holme och Solvang (1997, s. 101) skriver att i kvalitativ undersökning sker inte urvalet av undersökningsenheter slumpmässigt. Urvalet skall ske genom medvetet formulerade kriterier.

För att få tag på respondenter skrevs ett inlägg på sociala medier om undersökningen och där det ombads att de som vill ställa upp och som passar in på beskrivningen att höra av sig. Därifrån kan personer dela inlägget, det vill säga sprida ordet vidare och finns det någon som vill ställa upp så kunde de ta kontakt via ett privat meddelande. Tre av respondenterna tog kontakt på det här sättet, de andra två skedde på ett liknande sätt fast på ett sådant sätt att det berättades om undersökningen och personerna som lyssnade visste någon som möjligtvis skulle vara intresserad av att delta.

5.4 Undersökningens genomförande och etiska aspekter

Respondenterna kontaktades under vårvintern 2017 i syfte att bestämma var och när intervjuerna skulle äga rum. Respondenterna informerades om att intervjun anpassas efter var de vill att intervjun skall ske och vilken tid de har mest passligt. Intervjuerna ägde alla rum i hemmet utom en som ägde rum på arbetsplatsen. I och med att intervjuerna gjordes i en bekant miljö bidrog det till en ökad bekvämlighet och trygghet för respondenterna. Repstad (1999, s. 72) menar att miljö, lokaler och plats faktiskt har en inverkan på om intervjun blir bra eller dålig eftersom dessa kan inverka på hur pass trygg respondenten känner sig.

Innan intervjun hade respondenterna blivit informerade om att de är anonyma och att principen om tystnadsplikt följs. Bandning av intervjuerna behövde få ett godkännande av samtliga respondenter vilket samtliga också godkände till, detta med den etiska principen om informerat samtycket i åtanke.

Innan intervjuerna påbörjades informerades respondenterna om vilken skola och utbildning som examensarbetet skrivs för samt temat på undersökningen. Det frågades om ett sista godkännande från respondenterna att intervjun bandas in. Valet att banda in intervjun skedde på basen av att kunna ha sin fulla uppmärksamhet och fokus på respondenten/erna och intervjun, ha tid att fundera och ta till sig det respondenterna berättade så att rätt sorts följdfrågor ställdes.

En av intervjuerna var en gruppintervju om två stycken och resten skedde individuellt. Det var en önskan från respondenterna att de skulle intervjuas i par. Enligt Repstad (1999, s. 83) kan det vid vissa tillfällen vara till fördel att intervjuas i grupp då det ibland kan vara effektivt och tidsbesparande. Respondenterna kan även känna sig tryggare i en gruppintervju än vad det skulle kännas att intervjuas individuellt.

Två inledande frågor ställdes där respondenterna fick definiera sig själva, detta för att respondenterna skall känna att ingenting antas eller tas förgivet. Vilket i sig kanske ger ifrån sig ett förtroendefullt intryck. Repstad (1999, s. 77) menar att känsliga och jobbiga ämnen inte skall tas upp i början av intervjun, man skall inleda med lite lättare frågor. Den andra inledande frågan handlade om att de fick beskriva skolorna de gått i, detta ledde respondenterna in att tänka på skolgången.

När intervjuguiden hade gått igenom och svaren som kommit känts färdiga och fullständiga ställdes en sista avslutande fråga där respondenterna fick tillfälle att säga något som de tyckte

att hade blivit osagt, eller något förtydligande o.s.v. Repstad (1999, s. 77) menar att frågar man inte detta så kan respondenten få en känsla av att någonting lämnats osagt. Efter intervjun tackades respondenterna för deras medverkan och informerades om att deras insats varit väldigt betydelsefull.

Genom undersökningens gång har de etiska principerna noga beaktats och respondenternas anonymitet har värderats högt i denna undersökning. Detta genom att inte på något sätt använda respondenternas verkliga namn i varken bandinspelningar, utskrifter eller namnlistor. Uppgifterna om respondenterna skall enbart användas för forskningsändamålet. (Repstad, 1999, 68–72)

5.5 Bearbetning och analys av data

Utskrifterna av intervjuerna gjordes så gott som ordagrant och varje intervju omfattade ca 14 sidor text. Efter utskriften av intervjuerna skedde en kvalitativ analys och helhetsanalys som analysmetod valdes, enligt Holme och Solvang (1997, s. 141) kan helhetsanalysen delas in i tre olika faser. Val av (1) *tema/problemområde*, (2) *formulera frågeställningar* och (3) *systematisk analys*. Utgående från undersökningens teman och frågeställningar har de systematiskt jämförts och analyserats.

Analysen inleddes med noggranna läsningar igenom samtliga intervjuer för att få en helhet, därefter togs ett tema i taget, där likheter/olikheter, upplevelser och känslor streckades under. Därefter skrevs dessa ner skilt och jämfördes på skilt papper. I följande kapitel får du läsa resultatet där slutprodukten är en blandning av citat och egna kommentarer och beskrivningar.

6 Resultatredovisning

I detta kapitel redovisas hur respondenterna upplevt och präglats av en heteronormativ skolmiljö – vilket innebär att innehållet i intervjuerna framförs. Vad respondenterna sagt redogörs i tur och ordning och det är indelat i liknande temaområden som finns i intervjuguiden (bilaga 2) vilken rekommenderas att läsa igenom innan man tar del av resultatredovisningen för att få en heltäckande bild.

Materialet kommer att presenteras i textform i form av citat och egna kommentarer. Citat har använts därför att de ger ett helt annat djup i texten än om texten enbart skulle försöka återge det som respondenterna har sagt. Resultatredovisningen består av ganska många citat som belyser kommentarerna och man får en helt annan förståelse för texten. Repstad (1999, s. 121) skriver att man hellre skall använda sig av för många citat än för lite.

Citaten är markerade med kursivstil och har något som i sammanhanget inte varit relevant att ta med har bortfallet markerats med beteckningen (---). Tre punkter före och efter citatet har använts för att markera att personen har sagt något före och efter ("... *text text text*... "). Citaten är ändrade till standardsvenska då det förekommit dialekt i intervjuerna. Repstad (1999, s. 122) menar att man skall vara försiktig med att återge citat med dialekt därför att det kan vara svårt att återge och det kan även låta nedlåtande för andra.

För att skydda respondenterna är samtliga namn fingerade. Nedan följer en presentation av respondenterna så att det blir lättare att följa med i redovisningen:

Jonathan: I 25–30 års åldern, har gått i skola i Sverige, öppet homosexuell i skolan.

Kevin: I 25–30 års åldern, har gått i skola i Sverige, öppet homosexuell i skolan.

Jens: I 35–40 års åldern, har gått i skola i Svenskfinland, erkände att han var homosexuell för sig själv och sin omgivning i vuxen ålder – ej öppet homosexuell i skolan.

Andrea: I 35–40 års åldern, har gått i skola i Svenskfinland, inte öppet homosexuell i skolan.

Sandra: I 20–25 års åldern, har gått i skola i Svenskfinland, inte öppet homosexuell i skolan.

Samtliga respondenter har givit sitt samtycke att ålder presenteras i undersökningen, det har ändå valts att göra det lite mindre exakt av konfidentiella skäl.

6.1 Sexuell orientering i skolan

Det första temat det frågades upp om var sexualundervisning, sexualitet och bemötande i skolan detta för att få veta på vilket sätt olika sexuella identiteter beaktats i skolan och på vilket sätt respondenterna har upplevt det.

6.1.1 Sexualundervisning

Samtliga respondenter berättar att homosexualitet knappt har tagits upp i sexualundervisningen vilket har resulterat i att de på ett eller annat sätt har känt sig uteslutna ur undervisningen. När olika sexualiteter har tagits upp så har det varit på ett sätt där det enbart har nämnts, tagits upp i en bok eller så har det varit på ett väldigt exkluderande sätt. Jonathan beskriver det på följande sätt:

"... det var i nian kommer jag ihåg, läraren stod och sa att "ja sen finns det folk som är homosexuella också men alla är oftast heterosexuella så det är inte många som är homosexuella så det behöver ju inte ni tänka på så mycket" typ så sa läraren..."

Jens berättar att under hans skoltid fanns det inte samma sorts öppenhet kring olika sexuella läggningar som det kanske gör idag. Det han däremot minns är att det nämndes men då på ett sätt som visar att det är något "onormalt" medan det heterosexuella var det "normala".

"... det jag väl minns var ju att det alltid lyftes fram det där att minst tio procent av befolkningen har en annan sexuell läggning än den heterosexuella, men alltid på det sättet liksom att man prata om det normala och sen de där det att man då va bi eller homosexuell..."

Upplevelserna av att sexualundervisningen har sett ut på det här sättet har varit ganska liknande, ingen av respondenterna har upplevt sexualundervisningen som något som inkluderat olika sexualiteter. Andrea beskriver att i lågstadiet var det inte alls tal om andra sexualiteter än heterosexualitet och det var något hon inte alls tänkte nå desto mer på: "det var som det var" säger hon. Andrea beskriver sin upplevelse av sexualundervisningen på följande sätt:

"... den undervisningen [i högstadiet] var också väldigt heteronormativ och vi liksom diskuterade inte att det fanns andra möjligheter och då tror jag nog att jag kände mig utanför på något sätt eller liksom det att man inte ens tog upp det till tals, att det fanns bara inte en sådan möjlighet (---) de blev ju mer ett sånt där förnekande av dig själv, ett ännu mera förnekande eftersom du ser att omvärlden inte accepterar sånt här..."

Kring frågorna om respondenterna har haft någon känsla av homosexualitet är något som skall "tolereras" av heterosexuella i samband med undervisningen i skolan så var svaren ganska blandade. Jonathan hade inte haft någon sådan känsla alls medan Kevin berättar att de hade haft en vecka som handlar om "att alla är olika" han beskriver det som en lära känna varandra vecka där man då kunde uppge vilken sexualitet man tillhörde. Känslan av det hade dock varit att man skulle hänga ut sig själv för att sedan antingen bli tolererad eller inte.

"... det kändes liksom som att man skulle utge sig själv "jag är homosexuell kom och ta mig" nej men, man behövde ju inte svara men (---) gilla eller inte gilla liksom..."

Jens berättar om sin syn på toleransen på skolan på följande sätt:

"... jag tror inte vi har kommit till det skedet i samhället idag ännu annat än att vi har en grundläggande känsla för att det är någonting som ska tolereras (---) när jag funderar på de problem jag hade att komma ut, alltså att erkänna för mig själv det handla ju egentligen om just det här med att man har den här tankegången om "blir jag tolererad, blir jag accepterad?" och det är ju så att mina känslor ska ske på någon annans villkor. Det är liksom inte så att jag kan vara mig själv för att jag är just den jag är utan det är OKEJ vara som jag är..."

Sandra och Andrea upplever däremot att det inte funnits någon form av tolerans överhuvudtaget i skolorna där de har gått. Sandra beskriver det såhär: "nä just då när jag gick till [yrkesbenämning] var det liksom vuxna människor och ändå tyckte de att: nej det ska inte finnas och de behöver hjälp från gud och sånt".

Andrea säger: "det är inte ens som en tolerans där, det är inte ens att tolerera utan det är att inte tolerera alls".

6.1.2 Sexualitet

Vad gäller hur personerna kunnat anse sig vara öppna med sin sexualitet i skolan har det varierat. Både Jonathan och Kevin har ansett sig kunna vara öppna med sin sexualitet i skolan och har även varit det. På frågan varför de anser/har kunnat vara öppna med det i skolan var svaren ganska lika, Jonathan säger: "... jag kände att det är ingen idé och dölja det liksom..."

Kevin i sin tur upplevde att atmosfären i klassen och bland hans vänner gjorde honom så pass trygg att han vågade vara öppen med sin sexualitet i skolan:

Kevin: *"... det är mest tjejkompisar jag har haft, alltså jag har inte medvetet fått stöd av de men jag har liksom kunnat bolla," jaa men jag är ju såhär.. jamen det spelar ju ingen roll vi tycker lika mycket om dig ändå" och därifrån har det hela tiden byggts på..."*

Intervjuare: *”men om jag tolkar dig rätt så du kände att du va ganska trygg i den klassen som du var i så därför kunde du känna att du våga vara öppen med det?”*

Kevin: *”Ja”*

Sandra, Andrea och Jens har däremot inte vågat vara öppna med sin sexualitet i skolan och Jens hade inte erkänt för sig själv under skoltiden heller att han var homosexuell. När jag frågar varför de inte vågat vara öppna med sin sexualitet under skoltiden är svaren rätt lika. De menar att atmosfären och stämningen i skolan inte varit på ett sådant sätt att det skulle ha känts tryggt att vara öppen med sin sexualitet. Jens menar också att ifall stämningen hade varit en annan på skolan så skulle han med stor sannolikhet ha hittat fram till den han var långt tidigare:

”... hade det funnits en bejakande stämning, en bejakande atmosfär till det här då hade jag med nittio procents sannolikhet hitta fram till den jag var redan under, framförallt högstadietiden (---) naturligtvis så sades det ju att det är helt okej, men att säga det och att liksom förmedla känslan det är två helt olika saker i det här sammanhanget.”

För Sandras del handlade det om att hon inte ville sticka ut och hon försökte förhålla sig till hur alla andra gjorde. Hon menar också att vid ena skolan var atmosfären väldigt negativt inställd mot homosexualitet och därför var det ingen vits att säga någonting *”... man bara låtsades vara någonting man inte är”*. Döljandet av sig själv och att låtsas vara någonting man inte är fick konsekvenser för Sandra:

”Nå jag hade väldigt svårt med att få kompisar, för jag vågade ju inte vara mig själv och jag försökte passa in hela tiden (---) jag var runt i en massa olika kompisgäng och jag kände att ingen var som jag (---) och man tänkte att allihopa tänker likadant om homosexuella, alla tycker de är mindre värda eller liksom dåliga på något sätt, så tänker man att det är lika bra att man inte säger någonting”.

Hur skolan i övrigt beaktat sexuella identiteter var svaren ganska enade bland respondenterna att det inte beaktats på ett särskilt positivt sätt, det hade inte tagits upp o.s.v. Andrea minns särskilt att homosexualitet hade beaktats i historien men då talats i sammanhang som förföljelse och död: *”... jag tänker på Holocaust¹, där kom det fram att homosexuella blev också liksom dödade, alltså i det kom det fram (---) i historia...”*

Jens, Jonathan och Kevins svar var ganska enade över att sexualitet beaktats väldigt dåligt under skoltiden:

¹ Förintelsen i andra världskriget

Jens: *"ganska dåligt under den tiden som jag själv var elev (---) men de här frågorna fanns ju egentligen inte på kartan..."*

Jonathan: *"ja alltså helt ärligt tycker jag det är bedrövligt de skulle kunna göra ett mycket, mycket bättre jobb tycker jag"*

Kevin: *"... alltså skolan har ju inte gjort det, alltså i den skolan som jag gick (---) så det var mer att man forskade själv"*

6.1.3 Bemötande

Hur respondenterna har blivit bemötta i skolan har varierat vad gäller lärare och övrig personal. Av dessa fem respondenter är det Andrea och Jonathan som kan minnas särskilda bemötanden från lärarna. Dessa var dessutom olika Andrea hade upplevt ett bemötande som hon upplevde positivt:

Andrea: *"... vi läste något och det kom fram att den var lesbisk (---) och då minns jag att han den där läraren jag hade sa en gång åt mig att (---) "är det kanske så med dig?" (---) att på något sätt tänkte jag att han kanske förstod mer eftersom han läste allt vad jag skrev och sådär i högstadiet..."*

Intervjuare: *"Kändes det positivt eller negativt?"*

Andrea: *"Positivt, positivt!"*

Jonathan upplever bemötandet han fick av lärarna som väldigt problematiskt. Han kan särskilt minnas en situation där de andra killarna i klassen påstått att Jonathan tittat på dem i duschen efter en gymnastiklektion. Lärarna ordnade då ett eget omklädningsrum åt Jonathan för att "undanröja problemet". Jonathan beskriver även att lärarnas agerande när han blev mobbad av andra elever är under all kritik då de förde över ansvaret på Jonathan istället för att ta tag i det. Jonathan berättar att han försökte ta tag i problemet själv men det resulterade istället i att han var nära på att hoppa av skolan.

"Ja alltså det var väldigt jobbigt eftersom lärarna brydde sig ju inte så mycket om att ta tag i det, utan det var mer så här bara "jamen du ska inte vara så öppen med det, du ska vara tyst om det istället" alltså jag fick ju ingen hjälp överhuvudtaget utan jag fick ju försöka ta tag i det själv då"

"... alltså tillslut så sluta det väl med att jag nästan höll på att hoppa av skolan helt för jag kände att jag pallar inte mer (---) jag hade ju mina kompisar som jag umgicks med och pratade med som alltid fanns där och ställde upp..."

En följdfråga ställs angående hur Jonathan tror att det hade gått om han inte haft sina kompisar som stöd i skolan och han svarar att han tror det hade slutat med självmord.

”Då hade det nog slutat med självmord, skulle jag nog säga faktiskt...”

Vad gäller bemötandet av övrig personal i skolan så har de flesta av respondenterna inte upplevt något särskilt bemötande förutom Jens och Jonathan. Jens kan minnas en vaktmästare som höll igång och förstärkte en jargong vad gäller ”skämtandet” om homosexuella. Jens tror att genom att personalen upprätthöll en sådan jargong så hjälpte det till för att Jens skulle tränga undan vem han egentligen var under skoltiden.

”...där fanns nog den praktiska personalen, vaktmästare och liknande som ju då stod för en jargong i de här sammanhangen också där man förstärkte det här med böggjävvel och liksom de bitarna...”

”...det var ju sådant som hjälpte till att tränga undan det här ytterligare det var ju liksom sånt som gjorde det ännu mer tydligt för mig (---) att va den jag var är fel och det skulle liksom bort.”

Jonathan minns en skolkurator som han hade gått till vid något skede, men han berättar att han inte litade på henne alls och att hon pratade om väldigt oväsentliga saker. Skolkuratorn hade även sagt åt Jonathan när han berättade om sina problem med de andra eleverna att han skulle gå och be om ursäkt, vid det tillfället förlorade han tilliten till skolkuratorn.

Bemötandet av andra elever har sett olika ut bland respondenterna. Jonathan och Kevin som var öppna med sin sexualitet i skolan beskriver båda det som att vissa var okej med det och andra brydde sig inte. Kevin berättar dock att omgivningen varit helt okej med det så länge han inte ”rört någon”: *”... kom inte nära mig liksom, det är typ som det skulle smitta”*.

En fråga ställs hur han upplevde att det var en sådan jargong och stämning i skolan och han svarar att det i hans skola gick elever med många olika religioner så han kunde på något sätt ändå förstå det och han berättar att han inte upplevde det på något särskilt sätt.

Sandra och Andrea som ingen av dem var öppen med sin sexualitet i skolan berättar att när de väl berättat för sin närmsta kompis har bemötande varit bra. Sandra minns dock att kompiserna hade frågat vem hon var kär i vilket hade resulterat i att hon återigen börjat tvivlat på sig själv och sin sexualitet.

”...först blev det en jättestor lättnad (---) men sen fråga hon någonting vem jag var kär i och då började jag fundera igen att nej (---) måste jag vara kär i liksom en tjej för att vara homosexuell eller bisexuell, då var jag jätte ifrågasättande också vad jag var. Så då lämnade jag att fundera på det i några år till då....”

Andrea beskriver det som att det *”... det var liksom ingen big deal (---) inte var det som någon grej alls”*

Jens som inte hade kommit ut för sig själv eller sin omgivning kan ändå relatera till de andra eleverna i skolan:

”Janå det skämtades ju rätt om bögar, det var ju fel, i skämten så är ju att vara bög samma sak som att vara fjolla eller kärring eller någonting liknande alltså det var ju liksom så det bemöttes...”

6.2 Konsekvenser av att inte platsa inom heteronormen

I det här kapitlet fokuseras det på konsekvenserna respondenterna blivit utsatta för i en heteronormativ skolmiljö. Konsekvenserna som fokuset ligger på är homofobi, avvikande/annorlunda och genus, kön och sexualitet.

6.2.1 Homofobi

Angående homofobi ställdes frågor om respondenternas skolmiljö, om de blivit utsatta för hot/våld eller mobbing som de skulle kunna koppla till homofobi. Gällande respondenternas skolmiljö hade samtliga upplevt att den varit homofobisk under deras skolgång. Främst genom att det använts skällsord om homosexuella och klimatet har inte varit välkomnande för olikheter.

”... där kände man att det var lite mer, där kommer bögen liksom...” - Kevin

”... de var nog inte välkomnande för nå olikheter...” - Andrea

”... man använde som skällsord...” - Sandra

”... känslan som fanns i skolan var ju sådan att man inte ville bli kallad för bög, det var liksom helt klart ett skällsord, det var någonting som var negativt, det var någonting som inte hörde till det normala och det betraktar jag vara homofobiskt ja...” - Jens

”... för att jag då var öppet homosexuell på skolan som bög då liksom, så då var det ju automatiskt att jag skulle tänka på alla killar...” - Jonathan

Homofobi i form av hot eller våld är det bara Jonathan som har erfarenhet av vilket skedde på en gymnastiklektion och då de spelade fotboll, vilket Jonathan inte tycker om. Det slutade med att de andra i klassen sa att han spelade som en ”kärring” och ropade ”bögjävel” och att han skulle ”gå och dö i aids”. Detta resulterade till sist i slagsmål där läraren var väldigt sen med att ingripa. Denna händelse beskriver Jonathan som jobbig och att han var väldigt arg. Jonathan berättar också att han satt gömd i biblioteket på rasterna och pluggade på grund av en rädsla att man aldrig kan veta vad som kommer att hända.

"... men jag höll mig ju inte på skolgården heller utan jag höll mig en bra bit därifrån när det väl var rast liksom, så jag var aldrig i närheten utav de andra, jag satt oftast gömd i biblioteket istället."

Sandra beskriver att hon sett homofobi i form av hot eller våld på skolan där personer gett sig på personer som de ansett vara homosexuell.

Samtliga respondenter har upplevt homofobi i form av mobbing på skolan dock är det bara Kevin och Jonathan som har erfarit det själva då de är de enda som varit öppet homosexuella under skoltiden. Mobbingen har då skett i form av skällsord och kommentarer.

"... liksom typ kallar en för bög och jävla bögjävel och alla möjliga såna där svordomar som de kommer på liksom (---) de höll ju på hela tiden, varje dag i skolan, man fick utstå det i klassrummet och alltihopa (---) och det var ju väldigt jobbigt, sku jag säga det var riktigt, riktigt jobbigt..." – Jonathan

"... aa utom det här "jävla bögjävel, gå och sug" (---) alltså det har ju haglat kommentarer, det har det gjort men det är liksom sånt jag inte har brytt mig i för jag vet ju vem jag är..."
– Kevin

Jens, Andrea och Sandra har däremot sett jargongen och hur personer man "antagit" varit homosexuella få ta emot skällsord.

6.2.2 Avvikande/annorlunda

På frågan huruvida respondenterna känt sig avvikande eller annorlunda på grund av sin sexualitet svarade alla ja, fast de har känt sig avvikande/annorlunda på olika sätt och i olika sammanhang. Jonathan och Sandra hade känt sig avvikande i liknande sammanhang vilka handlade om skol discon och vårmiddagar, det vill säga i sammanhang där dans fanns med på schemat. Sandra beskriver det såhär:

"Jo just på såna där tillfällen då man hade vårmiddagar, eller någon dans så var det ju alltid liksom pojkar och flickor som skulle dansa (---) jag minns faktiskt att jag tänkte att jag ville vara med min bästa kompis men inte fick jag det inte för hon var ju tjej, jag måste ha en kille..."

En följdfråga ställs om hur Sandra hade upplevt det och hon svarar att hon var så van med det så det var inget hon la energi på.

Andrea upplever att hon överlag känt sig annorlunda och avvikande i skolan: *"... att man inte passar in att man inte är som andra, det går inte att vara sig själv helt enkelt."*

Kevin tycker att han haft en känsla av att vara annorlunda och avvikande i idrotten, i situationer som kan förekomma sig i omklädningsrummen: *"... alltså stämningen blir annorlunda och då har det liksom blivit att de tagit handdukar och sen när man gått och duschat så har alla andra väntat och liksom ja..."*

Jens har känt sig avvikande och annorlunda när hans vänner började skaffa flickvänner och han inte skaffade: *"... jag kände ju mig naturligtvis väldigt annorlunda i det att jag hade ju heller inte förhållanden under skoltiden med tjejer (---) då kände man sig på sidan av, udda, konstig, ja..."*

6.2.3 Utseende, beteende och förväntningar

Av de fem respondenterna var det Kevin som hade upplevt att hans utseende hade problematiserats i relation till hans kön, i detta fall var det kläderna som han hade fått kommentarer kring, att de hade sett för "tjejaktiga" ut:

"De e tjejkompisar som har sagt liksom: du kan inte gå klädd med den där tunikan, det är en tjejtunika (---) det ser inte fint ut (---) det kändes jobbigt att höra..."

Jens berättar att han inte har upplevt att hans utseende har problematiserats utgående från hans kön, däremot har han sett en sådan jargong i skolan där man kallat andra personer för böj utifrån hur personen ser ut.

"... om jag istället då anknyter till det man har sett och upplevt runtomkring så har jag ju många gånger hört att den där ser ut som en böj utgående från att man är för smal eller man har kvinnliga drag (---) men inte i förhållande till mig själv."

Andrea och Sandra hade liknande upplevelser, båda två säger att de inte har upplevt att deras utseende skulle ha problematiserats i skolan men då har de ansträngt sig för att inte på något sätt sticka ut utseende mässigt. Detta hade skett främst genom smink, kläder och frisyr. Detta var även någonting som de kände att inte passade in på dem, men de följde med och anpassade sig för att just passa in.

"... det kändes som att det här är inte jag, man jag vet inte vad jag är, jag vet inte vem jag är så jag bara följer med." – Sandra

"Ja, jag kan säga samma sak nog, att nog visste man vad man skulle ha på sig och vad man skulle köpa för kläder och sådär. När man skulle ut så nog följde jag med där (---) det var ganska strikt med det där vad man skulle ha på sig och hur man skulle vara när man gick ut..." – Andrea

Andrea, Kevin och Jonathan berättar att de upplever att omgivningen i skolan har haft åsikter kring att deras beteende inte överensstämmer med vilket kön de har haft. Kevin och Jonathan hade liknande upplevelser av att ha blivit kallade för feminina. Kevin säger: *”... många säger åt mig att: men du är feminin i sättet. (---) dom har sagt att jag vart lite för feminin i mitt sätt att vara.”*

Andrea har fått kommentarer angående hennes demonstrativa beteende i skolan och hon var ganska obstinat, *”jag kom och gick när jag själv tyckte och jag har kanske varit som mer utåtagerande som person och det är kanske inte sådär jättekvinnligt”*.

Jens berättar att han fått kommentarer kring hans icke – intresse för idrott, hans intressen har legat mer åt det teoretiska hållet, skola o.s.v. Detta har han fått kommentarer kring, men inte på så sätt att det skulle ha kopplats till sexualitet.

När det kommer till huruvida respondenterna upplever att de haft förväntningar på sig i skolan att agera heterosexuellt så upplevde Jonathan, Andrea och Sandra detta. Jonathan berättar att trots att han var öppet homosexuell under skoltiden så fanns det ändå en slags förväntan att han skulle leva ett heterosexuellt liv. Bara han hamnade i ett heterosexuellt förhållande skulle han få en annan förståelse.

”... jo de har nog alltid tänkt så jo, för de har alltid pratat om till exempel typ såhär, jamen när du väl gifter dig med en kvinna, liksom de har nog alltid antagit att man har varit heterosexuell hela tiden. Jamen när du väl gifter dig med en kvinna så kommer du förstå vissa saker (---) men sen när du väl får barn så kommer det bli såhär och såhär och såhär...”

Sandra och Andrea berättar att de känner av dessa förväntningar i form av att de skulle sminka sig, ha rätt sorts kläder och frisyrer. Även pojkvän kändes som en förväntning på dem. Båda två har under skoltiden haft pojkvänner och då som ett kamouflage för att ingen skulle få veta att de inte var hetero.

6.3 Hur en heteronormativ skolmiljö präglat respondenterna

Genom att ta reda på, på vilket sätt skolans syn på sexuell orientering påverkat respondenterna och hur konsekvenserna av att inte ingå i en heterosexuell förståelseram har präglat respondenterna idag, så ger det en uppfattning om hur en heteronormativ skolmiljö präglat respondenterna.

6.3.1 Sexualitet

Så som skolan beaktat sexuella identiteter genom sexualundervisning, bemötande och i övrigt tagit sexualitet i beaktande så har det på ett eller annat sätt format hur respondenterna blivit idag. Både positivt och negativt. Sandra, Andrea och Jens upplever att sexualundervisningen i skolan varit problematisk. Om sexualundervisningen hade varit en annan där man varit öppen för olika sexuella identiteter så hade deras liv kanske sett ut på ett annat sätt.

"... om de redan när jag gick på femte klass skulle ha berättat lite mer, om de skulle ha tagit upp sexualiteter lite mer så då skulle inte min högstadietid varit ett enda frågetecken. För det jag gjorde hela högstadiet var liksom att fråga vad är jag och varför är jag så här och varför är jag inte som alla andra." – Sandra

"... det var en lång tid i onödan av att förtrycka vem man själv är, psykologisk stress, ångest skulle ha kunnat undvikas genom att sexualundervisningen skulle ha varit en annan, självkänslan till exempel." – Andrea

"... jag upplevde den [sexualundervisningen] som problematiserande eftersom som man då beskrev homosexualitet som en minoritet på tio procent så gör det ju att det inte är speciellt inbjudande till att vara dig själv (---) jo så som det undervisades så påverkade mig garanterat i att dröja med att klara av att erkänna för mig själv och andra att jag är homosexuell." – Jens

På frågan hur de tror att skolan format synen på de själva och deras sexualitet så varierade svaren lite. Jonathan och Kevin upplever att skolan inte påverkat de överhuvudtaget vad gäller deras sexualitet då homosexualitet inte togs upp. Det är något de fått forskat kring på egen hand när det har varit nödvändigt. Jens svarar att han tror att det även här kunde ha förmedlats på ett helt annat sätt och att han skulle ha haft det lättare att erkänna sin sexualitet för sig själv och sin omgivning om det funnits en annan atmosfär kring homosexualitet. Andrea tror att skolan har påverkat henne mycket på den biten, hon säger att: *"... det kunde ha gjorts mycket mera smärtfritt."*

Bemötandet som respondenterna fick i skolan har även där påverkat lite olika. Sandra och Andrea kan inte säga om det påverkat dem. Jens berättar att det är lite samma där, hade det funnits ett annat bemötande mot personer som man ”uppfattade” som homosexuell hade det säkert hjälpt honom på traven att hitta rätt i sig själv tidigare. Kevin upplever att bemötandet han fick har påverkat honom positivt:

”... alltså dåligt bemötande det har nog inte påverkat mig negativt det har nog mer gett mig positivt i dagens läge, för hellre ta skit då än att ta skit nu (---) man har blivit uthärdad liksom...”

Jonathan berättar att i och med att han alltid blev bemött på ett sådant sätt att alla antog att han var heterosexuell har det resulterat i att han i dagens läge mer eller mindre med en gång berättar att han är homosexuell. För han orkar inte med antagandena om att han är heterosexuell.

6.3.2 Konsekvenser

Hur respondenterna påverkats och präglats av konsekvenserna att leva utanför en heteronormativ förståelseram varierar även här. Den homofobiska atmosfären som samtliga respondenter upplevt har präglat alla i dagens läge. Andrea och Sandra menar att det kan vara genom dåligt självförtroende och att homofobin påverkar men att de vet inte riktigt på vilket sätt. Andrea berättar också att hon kommit stärkt ur det hela i form av att vara starkare i säg själv:

”jag har väl accepterat att jag är annorlunda och avvikande, jag har ju också kanske blivit på ett sätt starkare i mig själv att man har måsta tänka igenom saker mer, måsta kämpa mer på nå sätt...”

Jens tror att det påverkat honom både positivt och negativt. Positivt genom att det stärkt honom i form av ett bra självförtroende och stark självkänsla, han har inga problem med att ta för sig. ”Det som ändå inte knäcker en stärker en...” säger han. Hur det präglat honom negativt säger han att han har svårt att släppa en person så nära inpå livet som det krävs för att leva i en relation. Han berättar även det är lite som att genomgå en ny pubertet där han nu först testar på sina känslor vilket han menar att han borde ha gjort för tjugo år sedan.

Kevin berättar att någon form av rädsla finns för att någonting kan hända någon gång. Det är ingenting han tänker på men den finns fortfarande där och han menar att den kommer från skolan och den homofobiska miljön som fanns.

Sandra berättar att hon tror att förväntningarna på att agera heterosexuellt påverkat henne mycket:

”jo jag tror nog att det att det liksom tog så pass lång tid för att liksom våga pröva olika stilar och vara sig själv sådär att det är kanske nu först som jag har börjat våga vara mig själv och prova såna där olika faser och sånt som man går igenom i högstadiet...”

6.3.3 Övriga tankar kring skolan

När frågan ifall respondenterna tänker på sin skolgång idag ställs så är det överlag negativa tankar som kommer upp. Andrea säger att hon alltid gillat skolan men att hon inte skulle vilja gå om högstadiet, men att det kanske är en allmän syn. Jens tycker att det varierat beroende på skola, lågstadietiden minns han som jobbig och negativ, högstadiet väldigt positiv och gymnasiet som negativ och jobbig då kompisarna började skaffa partners o.s.v.

Annars var det negativa tankar kring skolan:

”... skolåldern har överlag varit liksom en tung period och kändes väldigt ensam, jag minns det som någonting negativt.” – Sandra

”Jobbiga tankar skulle jag nog säga för det var ju väldigt jobbigt i skolan ändå eftersom man var ju alltid tvungen att vara så pass stark i skolan och liksom stå för den man var hela tiden och kunna vara den som sa ifrån...” – Jonathan

Den sista frågan i detta tema som ställdes var *”Ifall du skulle träffa dig själv i skolåldern nu, vad skulle du säga åt dig själv?”*:

”Fortsätt kämpa, det blir bättre, fortsätt vara dig själv” – Jonathan

”... bry dig inte om vad andra tycker och tänker (---) bara man själv mår bra...” – Sandra

”... våga vara mer sig själv, vara den man är på nåt sätt...” – Andrea

”Va dig själv, våga lita på att världen runtomkring dig inte alls är så farlig som den verkar...” – Jens

”Var inte så instängd, va dig själv och lev liksom (---) skit i vad andra säger, gör vad du vill...” – Kevin

7 Analys

I det här kapitlet analyseras resultatredovisningen i takt med frågeställningarna. Frågeställningarna för examensarbetet är följande:

1. På vilket sätt har sexuell orientering beaktats och bemötts i skolan?
2. Hur har homosexuella upplevt konsekvenserna av att inte platsa inom en heteronormativ förståelseram?
3. På vilket sätt har den heteronormativa skolmiljön präglat homosexuella senare i livet?

7.1 Sexuell orientering i skolan

Sexuell orientering har beaktats dåligt i skolan och speciellt i sexualundervisningen vilket syns i respondenternas svar; de har känt sig uteslutna ur undervisningen och homosexualitet har knappt nämnts. Detta bekräftar Gäredals teori (kap. 4.2) om att icke-hetero personer ofta upplever sig osynliga under sexualundervisningen och att olika syn på sexualitet och kön ofta lämnas bort. I och med detta har det resulterat i att respondenterna på egen hand har fått söka fram sådan fakta som de senare har behövt.

Det går också att dra paralleller till Gowen och Wings- Yanez undersökning (kap. 4.2.1) om exkluderande och inkluderande sexualundervisning. Exkluderande undervisning hade gestaltat sig i form av passivt tystande där HBTIQ – frågor inte hade nämnts eller tagits upp. Inkluderande undervisning hade också förekommit där läraren kort nämnt att det finns människor som kan ha andra sexuella läggningar än heterosexuell.

Huruvida respondenterna vågat vara öppna med sin sexualitet i skolan spelar flera olika faktorer in. För det första var det bara Jonathan och Kevin som var öppet homosexuella i skolan, de är båda lite yngre och de har gått i skola i Sverige. Det går inte att dra några direkta slutsatser om att platsen är den avgörande skillnaden eftersom denna undersökning är för liten för det. De är dock de enda två som gått i skola i Sverige och de är de två som vågat vara öppna med sin sexualitet i den här undersökningen. Ambjörnsson (kap. 3.2.1) menar att synen på sexualitet och kön kan variera beroende på var i världen man befinner sig.

För det andra spelar atmosfären en stor roll i undersökningen. Jens, Andrea och Sandra som inte varit öppna med sin sexualitet under högstadietiden pratade mycket om att atmosfären inte varit en sådan att man ville utge sig som homosexuell, det var inte tryggt. Kevin och Jonathan berättade att de hade sina vänner som stöd och det kan också ha varit en bidragande orsak att de vågade vara öppna, det fanns någon form av trygghet. Som Alankos undersökning (kap. 4.1) visar så är det beroende på vilka attityder som råder i skolan hur ärliga HBTIQ – personer vågar vara om sin sexuella läggning.

Angående bemötandet blir det lite problematiskt att dra några slutsatser, eftersom svaren var så pass varierande och det var många som inte upplevt något särskilt bemötande. Jonathan var den som stack ut och var den som hade fått ett väldigt problematiskt bemötande från lärarnas sida där han skuldbelades. Arrangemang ordnades på ett sådant sätt att han inte skulle ”störa” de andra eleverna.

Bemötandet från övriga elever kan tolkas på olika sätt. Andrea och Sandra hade fått ett positivt bemötande från sina kompisar men jargongen bland eleverna hade varit homofobisk och tydligt visat att homosexuell var något som man inte ville vara.

7.2 Konsekvenser av att inte platsa inom heteronormen

Upplevelserna av en homofobisk skolmiljö hade generellt upplevts jobbiga av respondenterna. Den homofobiska skolmiljön var säkert en bidragande faktor till att Andrea och Sandra inte vågade/ville vara öppna med sin sexualitet under skoltiden. Jens beskrev hur den aktivt bidrog till att han ännu mer trängde undan sin sexualitet.

I Thabos undersökning (kap. 4.3) har man funnit att homofobi visat sig i form av språk, rädsla och intersektionalitet i skolan. Så även i den här undersökningen har skolgången upplevts homofobisk av respondenterna främst genom skällsord om homosexuella. Kevin och Jonathan hade upplevt homofobi i form av mobbing där mobbingen tog sig i uttryck genom skällsord. Rädsla för att bli smittad hade Kevin upplevt i skolan, Kevin kunde förstå homofobin han blev utsatt för genom religiositet.

Huruvida respondenterna känt sig avvikande eller annorlunda varierade svaren t.ex. någon hade känt sig på det sättet när man inte fick dansa med vem man ville. På frågan hur det hade upplevts kom svaret att respondenten inte upplevt det på något särskilt sätt vilket kan – om man tittar tillbaka på teorin – innebära att vi alla lever i samma värld där heterosexualiteten

är normen, så även för homosexuella. Det reflekteras inte kring det utan man tänker ”det är väl bara så då”, för att det är så pass normaliserat.

Butlers teori om den heterosexuella matrisen (kap. 3.2.3) visar sig tydlig i respondenternas svar; Respondenterna har på ett eller annat sätt fått kommentarer kring sitt beteende eller utseende under skoltiden. Beteendet kan ha varit för feminint för en man, eller för demonstrativt för en kvinna. Kevin fick kommentarer om sin kvinnliga tunika och därefter anpassade han sina klädköp. Respondenterna upplevde också att de haft förväntningar på sig att agera heterosexuellt. Sandra och Andrea har ansträngt sig med att få sitt utseende att passa in på det kvinnliga könet så långt det går.

7.3 Hur en heteronormativ skolmiljö präglat respondenterna

Respondenterna upplever synen på sexualitet som skolan haft både positivt och negativt. Negativt i den bemärkelse att flera av respondenterna inte vågat vara ärliga mot sig själv och sin omgivning, vilket gjort att man tryckt undan sig själv. Flera av respondenterna tror att om sexualitet skulle ha bemötts på ett annat sätt i skolan och främst inom sexualundervisningen skulle deras liv ha sett annorlunda ut idag. Två av respondenterna säger också att de upplever sådant som egentligen skall upplevas i tonåren nu i vuxen ålder, det vill säga testar sina känslor och provar på olika sorters stilar. Jens poängterar att hade synen, atmosfären och bemötandet varit en annan mot homosexualitet hade det säkert gjort att han hittat fram till sig själv långt tidigare.

Positivt upplever de skolgången i form av att de tagit sig ur det hela starkare och att de är starkare i sig själva. Detta var också det intrycket som förmedlades av respondenterna under intervjuerna – de verkar väldigt säkra och trygga i sig själva.

Tankarna som kommer upp när respondenterna tänker tillbaka på sin skolgång har inte upplevts som positiv, det har varit ensamt och jobbigt att stå upp för sig själv. Ibland har det varierat på vilken skola man gått i o.s.v. När de ombads tänka tillbaka på sig själva i skolåldern och säga något så är svaren slående lika; Man skall inte bry sig om vad andra tycker och tänker och man skall våga vara sig själv.

8 Avslutande diskussion och kritisk granskning

I detta kapitel diskuteras examensarbetet och resultatet granskas kritiskt. Egna åsikter kommer att tas upp, vilka tankar som väckts och vad som skulle ha kunnat gjorts annorlunda.

Syftet med det här examensarbetet var att undersöka *hur homosexuella personer har upplevt och präglats av en heteronormativ skolmiljö*. Frågeställningarna handlade om hur skolan beaktat och bemött sexuell orientering, hur respondenterna upplevt konsekvenserna av att inte platsa inom en heteronormativ förståelseram samt hur den heteronormativa skolmiljön präglat respondenterna idag.

Genom att granska analysen kan man bedöma att frågeställningarna och syftet är besvarat; Upplevelserna av en heteronormativ skolgång har generellt varit jobbig, det har inte funnits en positiv atmosfär kring mångfald bland sexualiteter både bland personal och elever i skolan. Sexualundervisningen har brustit enormt vad gäller att inkludera annat än heterosexualitet i skolan. Mobbing har samtliga respondenter upplevt, antingen själva eller bevittnat det. Förnekande av sig själv, dåligt självförtroende och att inte tro på sig själv är några resultat av en heteronormativ skolmiljö.

Hur respondenterna har präglats av en heteronormativ skolgång är klivet, det är både positivt och negativt. I och med att skolgången generellt har varit jobbig så har respondenterna fått uthärda mycket och därmed blivit starkare. Det finns många negativa erfarenheter som de gärna hade velat vara utan men på sätt vis har dessa erfarenheter gjort de till de är idag där flera egenskaper är positiva.

Med tanke på examensarbetets avgränsning – en skolmiljö utgående från ett homosexuellt perspektiv – har arbetet teoretiskt tagit upp mycket. Allt från sociologi till queerteori där flera författare som många böcker refererar till finns med till exempel Anthony Giddens, Judith Butler och Fanny Ambjörnsson. Källorna som använts är relativt nya och arbetet varierar teori med forskning som gjorts kring ämnet.

I undersökningen finns det dock några saker som är värda att lyfta upp. Det varierade oerhört i om respondenterna varit öppna med sin sexualitet eller inte också det att det fanns en som inte själv visste förrän i vuxen ålder att han var homosexuell. Undersökningen hade säkert sett annorlunda ut om den bara hade inriktat sig på antingen enbart homosexuella som varit öppna med sin sexualitet i skolan eller inte öppna med sin sexualitet i skolan. Det kan också hända att resultatet hade blivit ett annat om man hade valt att inrikta sig på ett specifikt kön

också. Det är också relevant att lyfta upp gruppintervjun som gjordes då respondenterna säkerligen påverkade varandras svar, hade intervjuerna varit individuella skulle det kunna hända att svaren hade sett lite annorlunda ut.

Vad som har undersökts och de slutsatser som dragits i och med den här undersökningen så har skolgången inte varit speciellt trygg ur ett sexualitetsperspektiv. Det finns mycket som hade kunnat göras annorlunda så att respondenterna skulle gått igenom detta mycket smärtligrare. Samhället och skolorna har mycket att jobba på den här fronten.

Jag var redan innan skrivandets gång väldigt intresserad av genusvetenskap och har gått flertalet kurser, men jag har inte tidigare på ett sånt här ingående sätt granskat hur normer fungerar. Under arbetets gång har jag undan för undan insett hur komplicerade men samtidigt enkelspåriga människor är. Vad som anses normalt och inte normalt är något som förändras med tiden och platsen och mycket är beroende av kontexten och situationen. Förhoppningsvis är vi på väg mot ett öppnare samhälle där mångfald inte ses som ett problem och vi tar av oss våra skygglappar och kan titta på våra egna svagheter och hur vi ser på normalitet och avvikande. Med det sagt vill jag belysa att jag inte är en person som inte är påverkad av heteronormen, detta arbete kan mycket väl även det vara präglad av ett heteronormativt synsätt. Jag är däremot medveten om det och jag försöker se på saker med nya ögon.

Jag vill rikta ett stort tack till respondenterna som ställt upp på mina intervjuer!

Källförteckning

- Alanko, K., 2013. *Hur mår HBTIQ – unga i Finland?* [Online]
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hbtiq_unga.pdf [hämtat: 02.02.2017]
- Ambjörnsson, F., 2016. *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur.
- Ambjörnsson, F., 2004. *I en klass för sig – Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer.* Stockholm: Ordfront förlag.
- Angelöw, B. & Jonsson, T. & Stier, J., 2015. *Introduktion till socialpsykologi.* Lund: Studentlitteratur.
- Baier, M. & Svensson, M., 2009. *Om normer.* Malmö: Liber.
- Bailey, D., 2015. The school experience of gay male youth. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 17(1-2), s. 69-83.
- Becker, H S., 2006. *Utanför. Avvikandets sociologi.* Lund: Arkiv förlag.
- Berg, L. 2016. Hur skapar unga sina sexuella script? i: E. Häggström-Nordin & C. Magnusson red. *Ungdomar, sexualitet och relationer.* Lund: Studentlitteratur.
- Berg, M. & Wickman, J., 2010. *Queer.* Malmö: Liber.
- Bromseth, J., 2010. Förändringsstrategier och problemförståelser: från utbildning om den Andre till queer pedagogik. i: J. Bromseth & F. Darj red. *Normkritisk pedagogik. Makt, lärande och strategier för förändring.* Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- Borgström, E., 2011. *Den moderna homofobin.* Finland: Charlie by Kabusa.
- Butler, J., 2007. *Genustrubbel – feminism och identiteten subversion.* Uddevalla: Diadlos.
- Darj, F. 2010. Man föds inte till homofob, man blir det. i: J. Bromseth & F. Darj red. *Normkritisk pedagogik. Makt, lärande och strategier för förändring.* Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- Foucault, M., 1976. *Sexualitetens historia 1, Viljan att veta.* Södertälje: Gidlunds.
- Frisén, A. 2006. Kropp, utseende och sexualitet. i: A. Frisé & P. Hwang red. *Ungdomar och identitet.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Giddens, A. & Sutton, P W., 2014. *Sociologi.* Lund: Studentlitteratur.

- Gowen, L. K. & Wings- Yanez, N., 2014. Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer and questioning youths' perspectives of inclusive school-based sexuality education. *Journal of sex research*, 51(7), s. 788-800.
- Gäredal, M., 2016. Heteronormer, hbtq och normkritik. i: E. Häggström-Nordin & C. Magnusson red. *Ungdomar, sexualitet och relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Hilte, M. & Solvang, B-K., 1996. *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Holme, I-M., 1997. *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S., 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, B., 2005. *Samspel i grupp*. Lund: Studentlitteratur.
- Repstad, P. *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- RFSL., 2015. *Begreppsordlista*. [Online] <http://www.rfsl.se/hbtq-fakta/hbtq/begreppsordlista/> [hämtat: 07.04.2017]
- Rosenberg, T., 2002. *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Røthing, Å., 2008. Homotolerance and heteronormativity in Norwegian classrooms. *Gender & Education*, 20(3), s. 253–266.
- Thabo, M., 2012. 'I'm used to it now': experiences of homophobia among queer youth in South African township schools. *Gender & Education*, 24(5), s. 515–533.
- Thornberg, R., 2013. *Det sociala livet i skolan*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1

Begreppsförklaringar

Bisexuell - En person som kan bli kär i eller känna attraktion till människor oavsett vilket kön hen har. (Rfsl, 2015)

Bög/gay – En homosexuell person som (oftast) identifierar sig som man. (Rfsl, 2015)

Heterosexuell – En person som kan bli kär i och/eller känner attraktion till människor med ett annat kön än sitt eget. (Rfsl, 2015)

Homosexuell – En person som kan bli kär i och/eller känner attraktion till människor med samma kön än sitt eget. (Rfsl, 2015)

HBTIQ – Ett paraplybegrepp som innefattar homosexuella, bisexuella, transperson, intersexuella och queera personer. (Alanko, 2013)

Intersektionalitet – Ett perspektiv vilket används för att studera hur olika maktordningar hänger ihop med varandra och hur olika identiteter skapas som resultat av exempelvis religion, kön, sexualitet, klass och ålder. Hur de olika aspekterna hänger samman ser olika ut beroende på person, grupp och sammanhang. (Rfsl, 2015)

Intersexuell – Det vanligaste fallet av intersexualitet är tvetydiga könsorgan vilket är medfött. Att vara intersexuell säger ingenting om vilket kön en person identifierar sig med eller vilken sexuell läggning man har. (Rfsl, 2015)

Lesbisk – En homosexuell person som (oftast) identifierar sig som kvinna. (Rfsl, 2015)

Queera personer – En person som har en önskan av att inte behöva definiera sin könsidentitet eller sexuella läggning. Andra använder queer som ett sätt att beskriva sin könsidentitet och sexualitet. (Rfsl, 2015)

Transperson – En person som inte alls eller delvis inte identifierar sig med det kön den har fötts till. En person kan också klassas som transperson då hen inte följer de existerande normerna för hur en person med ett visst juridiskt kön ska vara, förutsättningen är förstås att personen själv identifierar sig som transperson. Transperson är vidare ett paraplybegrepp och har många undergrupper, det går att vara transperson på flera sätt. Begreppet handlar

om könsidentitet och könsuttryck och har ingenting med sexuell läggning att göra. (Rfsl, 2015)

Intervjuguide

Frågeställningar till syftet

Faktorer som kan kopplas till frågeställningarna

<p>1. På vilket sätt har sexuell orientering beaktats och bemötts i skolan?</p>	<ul style="list-style-type: none">- Sexualundervisning- Sexualitet- Skolomgivningens bemötande
<p>2. Hur har homosexuella upplevt konsekvenserna av att inte platsa inom en heteronormativ förståelseram i skolan?</p>	<ul style="list-style-type: none">- Homofobi- Avvikande/annorlunda- Genus
<p>3. På vilket sätt har den heteronormativa skolmiljön präglat respondenterna senare i livet?</p>	<ul style="list-style-type: none">- Hur har skolans syn på sexuell orientering påverkat icke-heterosexuella personer?- Hur har konsekvenserna av att inte ingå i en heterosexuell förståelseram i skolan präglat personerna?

Inledande frågor:

Hur vill du identifiera dig själv?

Beskriv gärna skolorna du gått i!

Frågeställning 1

På vilket sätt har sexuell orientering beaktats och bemötts i skolan?

Sexualundervisning

Inkluderande/exkluderande

Homotolerans

Intervjufrågor

Anteckningar

Kan du berätta om sexualundervisningen på skolan?
Fanns det någon situation där du som icke-hetero känt dig utesluten?

Har du någonsin upplevt en känsla av "vi" heterosexuella och "de där" homosexuella? Berätta!

Har homosexualitet någon gång varit inkluderad i sexualundervisningen?
Berätta om situationen! På vilket sätt?

Har du någon gång i samband med sexualundervisningen fått en känsla av att homosexualitet är något som skall tolereras av heterosexuella? Ge exempel! Hur upplevde du det?

Finns det någon situation där det talats om homosexualitet och homosexuella som om de vore utanför klassen? Ge exempel!

Sexualitet

	Intervjufrågor	Anteckningar
	<p>Anser du att du kunnat vara öppen med din sexuella läggning under skoltiden? Varför/varför inte?</p> <p>Berätta hur och om du tycker att skolan beaktat olika sexuella identiteter!</p>	
	Intervjufrågor	Anteckningar
<i>Lärare</i>	<p>Kan du minnas och beskriva något särskilt bemötande av lärarna vad gäller din sexualitet? Hur kändes det?</p>	
<i>Andra elever</i>	<p>Kan du minnas och beskriva något särskilt bemötande av andra elever vad gäller din sexualitet? Hur kändes det?</p>	
<i>Övriga</i>	<p>Kan du minnas och beskriva något särskilt bemötande av någon annan personal på skolan vad gäller din sexualitet? Hur kändes det?</p>	

Frågeställning 2

Hur har homosexuella upplevt konsekvenserna av att inte platsa inom en heteronormativ förståelseram i skolan?

Homofobi	Intervjufrågor	Anteckningar
	<p>Hur har du upplevt din skolmiljö? Anser du att den varit homofobisk? På vilket sätt isåfall?</p> <p>Har du någon gång upplevt homofobi i form av hot eller våld på skolan? Beskriv gärna hur du upplevde situationen</p> <p>Har du någon gång upplevt homofobi i form av mobbing på skolan? Beskriv gärna hur du upplevde situationen</p> <p>Har du blivit utsatt för någon annan form av homofobi som inte nämnts här? Beskriv gärna hur du upplevde situationen</p>	
Avvikande/annorlunda	Intervjufrågor	Anteckningar
	<p>Fanns det någon situation där du känt dig avvikande eller annorlunda på grund av din sexuella läggning i skolan?</p> <p>På vilket sätt?</p>	

Genus, kön och sexualitet

I vilka situationer? Av vem?	
Intervjufrågor	Anteckningar
<p>Har du någon gång upplevt att ditt utseende i förhållande till ditt kön någon gång problematiserats av andra?</p> <p>På vilket sätt? Vad är dina tankar kring det?</p> <p>Finns det tillfällen där andra i skolans omgivning haft åsikter eller kommenterat ditt beteende eller annars ditt sätt att vara för att det inte överensstämmer med hur en man/kvinna borde vara?</p> <p>Anser du att du haft förväntningar på dig i skolan av personal såväl som andra elever att agera heterosexuellt trots att de vet att du inte är det? Beskriv situationen, vilka tankar har du kring det?</p>	

Frågeställning 3

På vilket sätt har den heteronormativa skolmiljön präglat respondenterna senare i livet?

<p><i>Hur har skolans syn på sexuell orientering påverkat icke-heterosexuella personer?</i></p>	<p>Intervjufrågor</p> <p>På vilket sätt tror du att sexualundervisningen i skolan påverkat ditt liv idag?</p> <p>Hur har skolan format din syn på dig själv och din sexualitet tror du?</p> <p>Tror du att bemötandet du fick i skolan har någon inverkan på ditt liv idag? På vilket sätt? Hur tänker du?</p>	<p>Anteckningar</p>
<p><i>Hur har konsekvenserna av att inte ingå i en heterosexuell förståelseram i skolan präglat personerna?</i></p>	<p>Intervjufrågor</p> <p>Har homofobiska situationer från skoltiden satt några spår hos dig tror du? Hur yttrar de sig?</p> <p>På vilket sätt påverkar situationer i skolan dig där du känt dig annorlunda eller avvikande pga din sexuella läggning idag?</p> <p>Skulle du säga att förväntningarna på att ett visst sorts beteende och utseende skall följa med rätt sorts kön under skoltiden påverkar dig idag? På vilket sätt då? Hur yttrar det sig?</p>	<p>Anteckningar</p>

Övriga frågor

Intervjufrågor Tänker du på din skolgång idag? Beskriv tankarna! Ifall du skulle träffa dig själv i skolåldern nu, vad skulle du säga åt dig själv?	
Intervjufrågor Finns det något annat du ännu skulle vilja tillägga som du tycker att du inte fått sagt?	

Avslutning